

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kyberšikana na škole zaměřená proti učiteli

Cyberbullying at school against the teacher

Eva Modrochová

Vedoucí práce: Mgr. Anna Kubíčková

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Kyberšikana na škole zaměřená proti učitelům potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 23. 7. 2020

Mé poděkování patří především Mgr. Anně Kubíčkové za odborné vedení, ochotný a vlídný přístup a poskytování cenných rad v průběhu zpracování mé práce. Děkuji také všem učitelům, kteří mi věnovali svůj čas a vyplnili zaslané dotazníky.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Kyberšikana na škole zaměřená proti učitelům“ pojednává o specifikách kyberšikany s bližším pohledem na kyberšikanu zaměřenou proti učitelům na druhých stupních základních škol. Teoretická část práce se snaží o definici kyberšikany, nahlíží na ni z různých úhlů pohledu, popisuje základní poznatky o kyberšikaně a srovnává ji také s tradiční šikanou. Práce ukazuje různé projevy a kanály šíření kyberšikany, věnuje také kapitulu organizacím, které proti kyberšikaně bojují a nabízejí pomoc jejím obětem. Práce se soustředí na kyberšikanu zaměřenou vůči učitelům, popisuje výskyt kyberšikany a její rozšíření v České republice, ukazuje možné dopady na psychickou, emocionální i sociální stránku oběti. Nabízí možnosti prevence na několika úrovních, v prostředí školy, třídy i rodiny. Cílem praktické části bakalářské práce je popsat pohled učitelů na problematiku kyberšikany zaměřené vůči jejich osobě. Praktická část práce se snaží zjistit připravenost učitelů na setkání s kybernetickým útokem, zjišťuje jejich úroveň vzdělání a ptá se jich na to, co jim ve vzdělávání pomáhá a co jim naopak brání. Zkoumá také povědomí učitelů o různých zdrojích ohledně vzdělávání v této oblasti, ptá se jich na webové stránky a tiskoviny, které znají, a semináře, které absolvovali. Dotazníkové šetření je také cíleno na prevenci kyberšikany učitele a ptá se respondentů, zda a jakým způsobem prevenci ve svých třídách zajišťují.

KLÍČOVÁ SLOVA

kyberšikana, šikana, škola, internet, učitel, prevence, vzdělávání, připravenost

ABSTRACT

The bachelor's thesis „Cyberbullying at school against the teacher“ presents cyberbullying and its specifications with closer look at cyberbullying against the teachers at middle schools. Theoretical part of the thesis is trying to describe the definition of cyberbullying. This part shows cyberbullying from different points of view and compares it to common bullying. Thesis presents different forms and ways of how and where cyberbullying can be done. Thesis is also focusing on organizations, which fight against the cyberbullying and help victims. Thesis presents cyberbullying against the teachers and describes the spread in the Czech Republic. It shows possible impacts on psychical, emotional and also social wellbeing of the victim. It offers possibilities of prevention on several levels, at school, in the classroom and in family. The practical part of bachelor's thesis wants to describe teachers' opinions about cyberbullying against themselves. The practical part is focusing on discovering the level of teacher's preparedness to cyber-attack and the level of their knowledge about this topic. It asks teachers about what helps them in education and on the other side, what impedes it. The practical part uncovers teachers' knowledge of various sources. It asks teachers about web pages, books and journals and also about their participation in some workshops. The survey also describes approaches to the prevention of cyberbullying against the teachers and asks the respondents how they apply prevention in their classes.

KEYWORDS

Cyberbullying, bullying, school, internet, teacher, prevention, education, preparedness

Obsah

1	Úvod	7
2	Kyberšikana	8
2.1	Vymezení kyberšikany	8
2.2	Srovnání šikany a kyberšikany	10
2.3	Formy kyberšikany	12
2.3.1	Projevy kyberšikany	12
2.3.2	Kanály šíření kyberšikany	15
2.4	Organizace nabízející pomoc	17
2.4.1	E-Bezpečí.....	17
2.4.2	Minimalizace šikany.....	17
2.4.3	Linka bezpečí.....	18
2.4.4	Policie ČR.....	18
2.4.5	Národní centrum bezpečnějšího internetu	18
2.4.6	Poradenská linka pro pedagogy	19
3	Kyberšikana zaměřená proti osobě učitele	20
3.1	Výskyt kyberšikany v populaci učitelů.....	20
3.2	Pachatelé kyberšikany páchané na učitelích	21
3.2.1	Žáci jako pachatelé	21
3.3	Strategie vyrovnávání se s kyberšikanou.....	22
3.4	Dopady kyberšikany na oběť	22
3.5	Prevence kyberšikany zaměřené proti osobě učitele	23
4	Připravenost učitelů na možnost kontaktu s kyberšikanou zaměřenou proti jejich osobě	28
4.1	Cíl výzkumu.....	28

4.2	Stanovení výzkumných otázek	28
4.3	Výzkumné šetření	29
4.3.1	Použité metody šetření	29
4.3.2	Výzkumný soubor	30
4.4	Vyhodnocení a interpretace dotazníkového šetření	30
4.5	Závěr výzkumu	48
5	Závěr.....	51
	Seznam použitých informačních zdrojů	53
	Seznam příloh.....	56
	Seznam tabulek a grafů.....	57
	Příloha 1.....	59

1 Úvod

Internetové prostředí nabízí mnoho pozitiv a usnadnění, která se nám hodí v osobním i pracovním životě. S rostoucí digitalizací se informační technologie dostávají také do školství a umožňují vedení části výuky online, pomocí různých programů a aplikací. Nemůžeme opomenout ale rizika, která s technologiemi přicházejí. Je třeba, aby si každý z nás byl těchto rizik vědom a užíval technologie s respektem a v souladu se slušným chováním a s pravidly bezpečnosti pohybu na internetu. Jedním z hlavních problémů pohybu na internetu se stává kyberšikana, kterou jsem si stanovila jako hlavní téma bakalářské práce.

Teoretická část bakalářské práce si klade za cíl vymezit základní a nejdůležitější pojmy týkající se kyberšikany. Kyberšikanu vymezuje z různých pohledů a definuje její základní znaky, které dále srovnává s tradiční šikanou. Zabývá se také různými formami kyberšikany a popisuje prostředí, ve kterých se s ní můžeme setkat. Jako odpověď na kyberšikanu představuje organizace, které se v současné době zabývají problematikou kyberšikany a mohou být v jejím řešení nápomocné.

Kybernetické útoky na školách nemusejí být mířeny pouze proti žákům a studentům, ale také proti pedagogům. V práci proto popisují kyberšikanu zaměřenou proti osobě učitele a některé její specifikace. Práce ukazuje některé výzkumy zabývající se výskytem tohoto druhu kyberšikany, jejími pachateli, důsledky i způsoby, jakými učitelé kyberšikanu řeší. Práce také sestavuje řadu doporučení, která by se měla dodržovat v rámci prevence kyberšikany.

Praktická část si dává za cíl provést výzkum týkající se učitelů na druhém stupni základních škol ve Středočeském kraji a v Praze. Výzkum zjišťuje úroveň vzdělávání učitelů v oblasti kyberšikany zaměřené proti osobě učitele, zaměřuje se na to, zda a jak učitelé zařazují v této oblasti preventivní opatření a jakou důležitost tématu přisuzují. Výzkum zjišťuje, co učitelům ve vzdělávání pomáhá a co naopak překáží, zda je ve vzdělávání nějak podporuje škola, na které jsou zaměstnání. Praktická část se snaží odhalit, jak se učitelé na setkání s kyberšikanou vůči vlastní osobě připravují, pokud se přípravě nějakým způsobem věnují.

2 Kyberšikana

Internetová komunikace může zrychlovat a zjednodušovat interakci mezi lidmi, v rukou těch nesprávných se dá ale snadno zneužít. Kapitola kyberšikana se věnuje vymezení kyberšikany, jejím určujícím znakům a taktéž srovnáním s tradiční kyberšikanou. Dále popisuje formy kyberšikany v podobě projevů a kanálů, kterými se může šířit. Na jejím konci jsou popsány organizace, které proti kyberšikaně bojují a zajišťují její prevenci a řešení na různých úrovních.

2.1 Vymezení kyberšikany

Jednoznačná definice pojmu kyberšikana není ustanovena. Jelikož je kyberšikana vcelku novým a rychle se rozvíjejícím fenoménem, rozvíjí se tak i vymezení její definice.

Zahraniční autoři Price a Dalglish (2010) vymezují kyberšikanu jako různé formy šikany, které probíhají prostřednictvím elektronických médií a slouží k záměrnému poškození dalšího uživatele.

Česká studie o kybernetické šikaně shrnuje pod termín kyberšikana nebezpečné komunikační jevy, jejichž následkem je poškození oběti. Tyto jevy probíhají přes informační a komunikační technologii (Krejčí, 2010). Velký psychologický slovník popisuje kyberšikanu jako „*využití moderních technologií pro mstivé a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti.*“ (Hartl, 2010, s. 278) Přímou u tohoto pojmu je ve slovníku uvedena i jedna z forem kyberšikany páchané na učitelích, při které si žáci natáčejí učitelovo nevhodné chování.

K různým definicím kyberšikany připojují autoři také různé znaky, které fenomén kyberšikany charakterizují. Dle Černé (2013) by kyberšikana měla splňovat několik základních znaků. Mezi tyto znaky patří využití elektronických médií. V dnešní době kyberšikana může probíhat zejména přes počítač nebo mobil s přístupem na internet. Druhým znakem je opakovatelnost kyberšikany. Ta může být na straně samotného agresora (tím, že svoje agresivní jednání opakuje), nebo může být také způsobena prostřednictvím dalších lidí (publika); uživatelé elektronických médií mohou přidávat k příspěvku komentáře, sdílet ho nebo podporovat jinými způsoby. Třetím znakem je mocenská

nerovnováha, která v případě kyberšikany vzniká zejména tím, že oběť má omezené způsoby, kterými se může agresorovi bránit, agresor má však k oběti téměř neomezený přístup. Mocenskou nerovnováhu také způsobuje anonymita na internetu, která agresorovi poskytuje výhodnější postavení. Dalším znakem kyberšikany dle Černé je záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka. Agresor vnímá důsledky svého jednání a chápe, že mají pro oběť poškozující charakter, dokonce je to jeho cílem. Autorka zdůrazňuje, že pokud tento znak v jednání agresora chybí, nejedná se pak o kyberšikanu. Posledním znakem je skutečnost, že oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné a ubližující. Stejně jako u klasické kyberšikany je ubližující charakter kyberšikany jedním ze zjevných znaků (Černá, 2013).

Kavalír (2009) zdůrazňuje další rysy provázející kyberšikanu. Mezi tyto rysy patří anonymita útočníka. Útočník může být, na rozdíl od případu klasické šikany, anonymní. Oběť tak nemá mnoho možností obrany. Anonymita poskytuje útočníkovi větší míru agrese a otevírá mu nové možnosti, které by v osobním kontaktu s obětí nebyly realizovatelné. Jako další znak autor uvádí, že agresor není vázán na stejné místo a čas jako jeho oběť. Oběť a agresor se mohou nacházet kdekoli na světě, nemusí se dokonce ani osobně znát. Oběť tak může být napadena i na místě, které vnímá jako bezpečné (například doma). Nezávislost na místě a čase se týká i dalších účastníků kyberšikany (publika); ti mohou příspěvky agresora sledovat a komentovat na jiném místě a v jiném čase, než se odehrává přímý akt kyberšikany.

Dalším znakem je proměna agresora a oběti, která spočívá v přechodu šikany z osobního kontaktu do virtuálního světa. Agresorem tak nemusí být osoba, která disponuje fyzickou silou a svou oběť fyzicky přemůže, ale může jím být kdokoli. Stejně tak osoba oběti nabývá různých podob. S tím souvisí přenos útoků také do řad učitelů; pro žáka je mnohem snazší zaútočit na učitele skrze internetovou platformu, a tak se kyberšikana může jednodušeji rozšířit i tímto směrem. Rysem kyberšikany může být také její veřejnost; zraňující příspěvky může často sledovat velmi početné publikum, a dokonce se k poškozování oběti i přidávat svým komentováním a sdílením. S tímto rysem se spojuje i obtížná kontrola a rychlé šíření produktů kyberšikany. Kyberšikana není pro okolí tak zjevná jako šikana klasická a její kontrola a odstranění může být tedy mnohem náročnější (Kavalír, 2009).

2.2 Srovnání šikany a kyberšikany

Kyberšikana je s tradiční šikanou nerozlučně spojena. Policie ČR popisuje šikanu jako záměrné chování, které má za cíl ublížit jiné osobě či skupině osob, ohrožovat je a zastrášovat. Toto chování je opakované a jeho nebezpečí se ukrývá právě v dlouhodobém působení a v jeho závažnosti. Do forem šikany můžeme zařadit jak fyzické napadání (bití, poškozování majetku), tak i napadání psychické v podobě verbálních útoků, vyhrožování, vydírání a podobně (Policie ČR, 2020). Mezi formy šikany se ale kromě přímého útoku řadí také záměrné ignorování a přehlížení osoby a její vylučování z kolektivu, což může mít zejména ve třídním kolektivu vážné sociální i psychické důsledky (Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení; č. j. 224 246/2008-50, 2004).

Definice kyberšikany vycházejí již z existujících definic tradiční šikany, navíc zdůrazňují znaky kyberšikany, které ji od šikany odlišují (Szotkowski a Kopecký, 2018). Dle Vašutové (2010) se souvislost tradiční šikany a kyberšikany stává předmětem řady výzkumů. Tyto výzkumy například řeší, zda jsou oběti tradiční šikany napadány také přes internet, nebo zda podobná návaznost mezi těmito druhy šikany neexistuje. Předpoklad, že mnoho studentů, kteří jsou šikanováni ve škole, jsou často také šikanováni online, zastává například Willard (2007). Udává ale také, že se v rámci změny formy šikany může projevit i změna rolí. Žák, který je ve škole šikanován, může být šikanován také na internetu, zároveň je ale možné, že v jiném prostředí (jako je internet) se on sám stane agresorem a útoky začne oplácet buď svému původnímu agresorovi, nebo komukoli jinému. V rámci sociálních sítí může také sdílet a šířit nevhodné a nepříjemné materiály, pomocí nichž ventiluje svůj strach a napětí pocházející ze šikany. Také v českém prostředí se zkoumá podobná propojenost obou druhů šikany. Kolář (2009) nachází souvislost mezi tradiční šikanou a kyberšikanou stejně jako autoři ze zahraničí. Říká, že osoby, které byly v minulosti oběťmi tradiční šikany, se často stávají i oběťmi kyberšikany a naopak. Tradiční šikana a kyberšikana spolu tedy úzce souvisejí, i přes jejich rozdílné znaky.

Vašutová (2010) vytváří srovnávací tabulku, která přehledně ukazuje společné a rozdílné vlastnosti šikany a kyberšikany.

Tabulka 1. Komparace tradiční šikany a kyberšikany podle kritérií, které je specificky vymezují.

		TRADIČNÍ ŠIKANA	KYBERŠIKANA
JAK	ZPŮSOB	Tváří v tvář.	Za použití ICT.
	FORMA	Fyzická, verbální, sociální, ekonomická.	Nevyžádaná, zraňující, vyhrožující sdělení, pořizování a šíření záznamů aj.
	PROSTŘEDEK	Fyzická zdatnost, verbální obratnost, orientace v sociálních vztazích.	Mobilní telefon, PC, internet (SMS, MMS, e-mail, IM, web, sociální sítě, PC hry).
KDE	MÍSTO	Školní prostředí.	Kdekoli v dosahu ICT.
		Nejbližší prostředí.	Celý svět.
KDY	ČAS	Před/v průběhu/po školním vyučování.	Kdykoli 24 hodin / 7 dní v týdnu.
	TRVÁNÍ	Opakovaná akce.	Jednorázový akt.
	EXPOZICE	Jednorázově.	Opakovaně.
KDO	IDENTITA AKTÉRŮ	Vzájemná znalost.	Anonymita.
	AGRESOR	Fyzická/sociální převaha.	Pokročilá znalost ICT.
	PUBLIKUM	Pasivní přihlízející, omezený počet.	Aktivní šířitelé (stávají se agresory). Nekončící publikum (celý svět).
	OBĚŤ	Fyzicky, sociálně slabší.	Kdokoli, příp. s menší znalostí ICT.
	DOSPĚLÍ	Informování, zapojení, prevence i intervence.	Nedostatečná úroveň, nízká úroveň supervize.

(zdroj: Vašutová 2010, s. 79)

Tabulka 1 přehledně zachycuje rozdíly mezi klasickou šikanou a kyberšikanou. Jednoznačný rozdíl spočívá v tom, jakým způsobem a jakými prostředky jsou obě šikany realizovány. Termín prostředek označuje agresorovu dispozici schopnostmi, pomocí nichž lze útočit na oběť. Agresor ke kybernetickému útoku nemusí disponovat v podstatě ničím, čím by převyšoval svou oběť; postačí mu pouhý přístup k internetu, aby oběť poškodil.

Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou můžeme spatřovat také v čase a prostoru. Osoba se může stát obětí kyberšikany kdykoli, kdy je připojena k internetu nebo mobilní síti, což u tradiční šikany není možné; ta je omezena pouze na přímý kontakt mezi obětí a útočníkem. Dle tabulky je šikana opakovanou akcí, které je oběť vystavena jednorázově, naopak kyberšikana je jednorázovým aktem probíhajícím opakovaně (Vašutová, 2010).

Autoři Szotkowski a Kopecký (2018) na to reagují názorem, že kyberšikana může začít jednorázovým aktem, ale může také probíhat opakovaně a dlouhodobě (například prostřednictvím diskuzní skupiny). Autoři reagují i na bod anonymity, který se v některých případech kyberšikany objevuje, někdy je ale identita útočníků známá.

Stejně jako Vašutová (2010), tak i autoři Kopecký a Krejčí (2010) uvádějí jako podstatný rozdíl publikum. U tradiční šikany je publikum omezené, může se jednat o malou skupinu osob. Činu kyberšikany mohou přihlížet i další lidé s přístupem k internetu. V konečném důsledku se může jednat o miliony diváků. Pokud se lidé do kybernetického útoku i zapojí, stávají se takzvanými sekundárními útočníky.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit schopnost odhalení obětí šikany okolím. Psychické týrání je těžké odhalit ve všech jeho formách; nezanechává na obětech viditelné stopy, které mohou doprovázet fyzickou šikanu. Proto může být i kyberšikana těžší na odhalení a oběti často zůstávají na problém samy (Kopecký a Krejčí, 2010).

2.3 Formy kyberšikany

Dle Černé (2013) můžeme formy kyberšikany rozdělit do dvou oblastí. První oblast obsahuje konkrétní způsoby, jimiž k poškozujícímu chování dochází; tyto konkrétní způsoby jsou označovány jako projevy. Druhá oblast zahrnuje místa na internetu, kde ke kybernetickým útokům dochází neboli kanály šíření kyberšikany.

2.3.1 Projevy kyberšikany

Kyberšikana může probíhat různě, internet nabízí útočníkovi mnoho možností, které může k poškození oběti využít. Agresor většinou při útoku na oběť kombinuje více typů projevů (Kopecký a Krejčí, 2010). Následující termíny patří mezi jednotlivé projevy kyberšikany.

Verbální napadání prostřednictvím elektronických médií

Do této formy kyberšikany se zařazují různá slovní napadání zahrnující nadávky, urážky, ponižující výpovědi a jiná dehonestující vyjádření. Jedná se o jeden z nejčastějších projevů, který se buď vyskytuje v samostatné formě, nebo doprovází další projevy kyberšikany (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Poškození pověsti učitele

S verbálním napadnutím také souvisí poškození pověsti učitele. V tomto případě se jedná o zveřejnění informací o učiteli, které však nejsou pravdivé. Tyto informace mohou učitele poškodit jak v profesním, tak i v osobním životě. Často jsou to totiž obvinění velmi intimního charakteru, například o učitelovu sexuálním kontaktu se žáky či kolegy, sexuální orientaci či alkoholismu (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Flaming

Pod obsahem slova flaming neboli česky rozhňování si můžeme představit krátké útočení či hádku mezi dvěma a více stranami, která je typická užíváním urážek a hrubých vyjádření. Je sporné, zda se flaming dá považovat za kyberšikanu, jelikož jde pouze o krátkodobé útočení, ve kterém jsou obě strany sociálně vyvážené. Flaming každopádně představuje hrozbu, jelikož se může vyvinout do útoku, který se již za kyberšikanu označit jistě dá (Vašutová, 2010).

Obtěžování

Obtěžování, anglicky nazývané také jako harassment či cyberharassment, je dlouhodobé obtěžování praktikované zasíláním výhrůžných a urážlivých zpráv a e-mailů, nebo také prozváněním a voláním na mobilu. Od flamingu se odlišuje právě svou dlouhodobostí a jednostranností (Vašutová, 2010). Obtěžování může přerůst až v kyberstalking (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Kyberstalking

Stalking označujeme jako pronásledování oběti, kyberstalking lze tedy definovat jako pronásledování oběti prostřednictvím informačních technologií. Útočník využívá k poškození oběti metody podobné obtěžování, avšak v systematictější a závažnější formě. Oběti zasílá obtěžující zprávy, vyhrožuje jí, sleduje její činnost v rámci online světa,

pomlouvá ji mezi přáteli i neznámými osobami. Mezi obtěžováním a kyberstalkingem není zřetelná hranice. Za kyberstalking se dá jistě považovat situace, ve které se oběť cítí v důsledku agresorova chování ohrožena na zdraví a životě (Vašutová, 2010).

Kybergrooming

Kybergrooming označuje specifický fenomén kyberšikany, při němž se agresor snaží o navázání kontaktu s dítětem a získáním jeho důvěry. Poté, co důvěru získá, vyzve dítě k osobní schůzce. Na případné schůzce může dojít k různým formám napadnutí dítěte, jako je například sexuální zneužití či fyzický útok. Agresor také může dále pokračovat v manipulaci dítěte a domlouvat se s ním na dalších schůzkách (Kopecký a Krejčí, 2010).

Krádež identity

Při této formě kyberšikany proniká agresor na účet oběti a využívá ho a informace na něm k poškození oběti. Na účet se většinou dostává kvůli jeho nízkému zabezpečení, nabourání do účtu pomocí hackerských nástrojů je spíše vzácné. Agresor využívá účet k získávání a využívání informací o své oběti, může jménem oběti něco publikovat či rozesílat. U této formy kyberšikany je možné využití takzvané nepřímé kyberšikany. Ta spočívá v tom, že agresor kontaktuje jménem oběti jiné osoby, uráží je či jinak napadá, a v důsledku toho tyto osoby začnou útočit zpět na oběť (Szotkowski a Kopecký, 2018). Agresor může jménem oběti navázat kontakt také s rodinou či přáteli oběti a tím oběti způsobit značné škody i v jejích sociálních vztazích (Černá, 2014).

Zakládání falešných profilů

S krádeží identity taktéž souvisí zakládání falešných profilů. Útočník vytváří účet, ve kterém se vydává za svou oběť. To mu dává možnost publikovat informace na různých platformách a navazovat kontakty s dalšími lidmi jménem oběti. Taktéž může zveřejňovat o oběti ponižující a poškozující informace, které mohou a nemusí být pravdivé (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Publikace záznamu

Sdílení ponižujících videí, fotografií nebo zvukových nahrávek také patří mezi časté projevy kyberšikany. Útočník může záznam získat několika způsoby. Oběť mu jej může sama poskytnout, nebo útočník záznam oběti ukradne (například oběti zcizí mobilní telefon

a záznam si stáhne), nebo ho sám pořídí. Pořízení záznamu učitele, například natočení videa, je také častou formou kyberšikany učitelů. Agresor může učitele natočit ve škole při hodině či přestávce. Pokud se jedná o předem připravenou situaci, při které žák cíleně vyprovokuje učitele a jeho reakci natočí, nazýváme tuto formu termínem kyberbaiting (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Zveřejnění tajemství

V této formě kyberšikany agresor zveřejňuje tajemství oběti, které oběť sama neměla v plánu odhalit. Pod tuto formu kyberšikany můžeme zařadit i zveřejňování intimních záznamů sexuálního obsahu, které oběť poslala agresorovi v rámci sextingu (přeposílání erotických fotografií či videí druhé osobě, například partnerovi). Takové zveřejnění intimních záznamů často vychází z touhy po pomstě bývalého partnera (Vašutová, 2010).

Vyloučení a ostrakizace

Na rozdíl od ostatních se v této formě kyberšikany nevyskytuje přímá agrese. Oběť je v rámci šikany vyloučena z nějakého kolektivu, do kterého by ráda patřila. Může se jednat například o skupinu spolužáků, kteří do své soukromé skupiny na sociální síti nepustí určitého žáka, případně ho ze skupiny vyloučí. Tím se posiluje frustrace oběti. Vyloučení v rámci sociálních sítí může mít ale důsledek i v běžném prostředí a s takovým spolužákem se například v rámci třídy nikdo nebaví (Černá, 2014).

Hodnocení učitelů v online prostředí

Specifickým jevem dotýkajícím se problematiky kyberšikany učitelů je jejich hodnocení žáky v online prostředí. V současné době existují různé webové stránky, kde je možné ohodnotit učitele, například známkou, body či komentářem. Není výjimkou, že žáci a studenti různých stupňů škol se v komentářích vyjadřují vůči učitelům urážlivě (Kopecký, 2017).

2.3.2 Kanály šíření kyberšikany

K šíření kyberšikany dochází pomocí různých informačních technologií nebo mobilních zařízení. Útočník může využívat různé veřejné chaty, e-maily, sociální sítě a soukromé chaty k nim přidružené, webové stránky a možnosti komentářů, chaty v online

hrách, dále také SMS a MMS zprávy. Na internetu existuje nespočet možností, které může agresor ke svým útokům využít (Szotkowski a Kopecký, 2018).

Černá (2014) popisuje některé nástroje k šíření kyberšikany. Sociální sítě popisuje jako ukazatele toho, co ostatní dělají, a to v podstatě v reálném čase. Pro agresora je snadné pozorovat informace o své oběti, její sdílené fotografie, videa, seznamy přátel a další materiály. Mezi tyto platformy můžeme řadit například Facebook či Instagram, ale také profily na různých seznamkách. V rámci sociálních sítí může dojít kromě jiných forem kyberšikany také k vyloučení osoby z kolektivu.

Dalším prostředím k šíření kyberšikany bývají webové stránky. Ty mohou být vytvořeny přímo za účelem ponížení a zesměšnění oběti, nebo agresor využije k útoku již existujících stránek. Černá (2014) jako příklad webové stránky hojně využívané k projevům kyberšikany uvádí platformu YouTube. YouTube umožňuje uživatelům publikování a sdílení videí, která se dají zneužít k různým účelům. Poškozující mohou být také komentáře sdílené pod videi, k nimž se může kdokoli připojit a stát se tak sekundárním útočníkem.

Ohrožující mohou být také takzvané instant messages (IM) neboli kanály, přes které může agresor posílat oběti soukromé zprávy v reálném čase, případně se nabourat do účtu oběti a vydávat se za ni. Tyto komunikační nástroje jsou v dnešní době velmi rozšířené, využívány je například messenger, obdobně fungují SMS a MMS zprávy či telefonáty (Černá, 2014). S rychlým rozšířením komunikace prostřednictvím IM se také rozvíjí a mění samotné aplikace a začínají nabízet i různá řešení proti kybernetickým útokům, například funkci zablokování či nahlášení agresorova účtu (Šmahaj, 2014).

V současné době je téměř nutné vlastnit e-mailovou adresu a nejsou tedy výjimkou ani útoky tohoto typu. Kromě obtěžování a zaslání nevhodných zpráv může agresor využít e-mailovou adresu k přihlašování oběti na různé stránky, často nevhodného charakteru (Černá, 2014). Při rizikovém chování oběti na internetu může dojít také k nabourání do e-mailového účtu (pokud adresu zadává na nebezpečné stránky, má slabé heslo, sdílí s někým e-mailový účet a podobně). Při takovém útoku je riziková zejména dostupnost osobních informací o oběti a zároveň seznam jejích osobních i pracovních kontaktů (v případě učitelů jsou to například kontakty i na rodiče žáků), které může agresor kontaktovat jménem oběti (Šmahaj, 2014).

V neposlední řadě má agresor možnost zneužít různá diskuzní fóra a veřejné chaty. Přes takové platformy může napadat i osoby, které nezná. V takových prostředích se můžeme často setkat s flamingem či jinou formou kyberšikany (Černá, 2014). Nebezpečí na veřejných fórech tkví také v povolení využívat anonymní přezdívky a agresor se tak snadno schová za cizí či vymyšlené jméno (Šmahaj, 2014).

2.4 Organizace nabízející pomoc

2.4.1 E-Bezpečí

Projekt E-Bezpečí se zaměřuje na prevenci, intervenci a celkovou osvětu spojenou s problematikou rizikového chování na internetu po celé České republice. Kromě nejrozličnějších forem kyberšikany řeší také problematiku fake news, online závislosti, youtubering a mnoho dalšího. Činnost projektu E-Bezpečí spočívá zejména v terénní práci s různými skupinami, dále také ve vzdělávání a prevenci kyberšikany. Jako svou cílovou skupinu projekt uvádí učitele a žáky různých stupňů, rodiče, metodiky prevence, policisty a další pracovníky, kteří by se v této problematice měli orientovat. Na webových stránkách projektu je k dohledání mnoho informací, výzkumů, různých tiskovin a programů, které mohou pro svou praxi využít mnozí uživatelé internetu (E-Bezpečí, 2020). Zajímavostí je, že projekt E-bezpečí vznikl na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, a to na katedře českého jazyka a literatury, (Vašutová, 2010) a v dnešní době má za sebou již 60 000 proškolených žáků a studentů, 10 000 proškolených dospělých a mnoho ocenění, například vítězné místo v Evropské ceně prevence kriminality MVČR 2015 (E-Bezpečí, 2020).

2.4.2 Minimalizace šikany

Projekt Minimalizace šikany se zaměřuje na řešení šikanování na českých školách a cílí také na prevenci a řešení kyberšikany. Autoři programu vyvinuli preventivní program, pomocí něhož se vzdělávají učitelé po celé republice (Rogers, 2011). Program se zaměřuje na společné vzdělávání pedagogů a jejich motivaci a zakládá si na cílené prevenci realizované ve výuce, v třídnických hodinách a také v jiných školních situacích mimo přímou výuku. Program Minimalizace šikany zároveň pokládá za podstatnou spolupráci

s rodiči, se školními poradenskými službami a s jinými specializovanými zařízeními (Minimalizace šikany, 2008). Program je rozdělen do dvou fází, přičemž první fáze sestává ze seminářů pro učitele v celkové dotaci 72 hodin. Na seminářích spolupracuje, pokud je to možné, celý učitelský kolektiv jedné školy. Ve druhé fázi dochází ke spolupráci školy a lektorů programu po čtyři měsíce. Na základě měření v pilotních školách bylo dokázáno, že výskyt šikany po absolvování preventivního programu učiteli se snížil oproti výskytu před uskutečněním programu (Rogers, 2011).

2.4.3 Linka bezpečí

Linka bezpečí poskytuje krizovou intervenci dětem a mládeži do 26 let z celé České republiky po telefonu, e-mailu a chatu. Linka bezpečí poskytuje také poradenství v oblasti šikany a kyberšikany. Na svých stránkách uvádí některá specifika kyberšikany, poskytuje základní řešení a nabízí dětem a mládeži bezplatnou a anonymní konzultaci (Linka bezpečí, 2020).

2.4.4 Policie ČR

Na webových stránkách Policie ČR lze nalézt základní informace o kyberšikaně. Policie ČR zdůrazňuje zejména prevenci kyberšikany. Radí čtenářům, aby nebyli na internetu důvěřiví, nezasílali nikomu své citlivé údaje a také aby respektovali ostatní uživatele internetu. Policie ČR nabízí také různé možnosti řešení kyberšikany a vybízí oběti, aby se na policii v rámci vyšetřování kyberagrese nebály obrátit (Policie ČR, 2020).

2.4.5 Národní centrum bezpečnějšího internetu

Národní centrum bezpečnějšího internetu, zkratkou NCBI, z. s., se snaží o osvětovou činnost v oblasti užívání informačních technologií. NCBI nabízí řadu projektů, které pořádá jak na lokální, tak i na mezinárodní úrovni. Mezi lokální projekty NCBI patří například Praha bezpečně online, na kterém spolupracuje se čtyřmi městskými částmi Prahy. V každé z těchto pražských částí jsou pořádány různé vzdělávací a informační semináře, a to jak pro žáky, tak i pro skupiny pedagogů, metodiky prevence a jiné profesionály. V rámci mezinárodních aktivit spolupracuje NCBI na projektu Czech Safer Internet Centre, jehož základem je osvětové středisko i linka pomoci obětem internetových zločinů (Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2020).

2.4.6 Poradenská linka pro pedagogy

V oblasti kyberšikany zaměřené proti učitelům nelze opomenout ani linku nabízející přímou pomoc pedagogickým pracovníkům. Poradenská linka pro pedagogy, zaštitěná Ministerstvem školství a tělovýchovy, slouží jako podpůrná služba v rámci celé České republiky. Telefonní linka je plně anonymní a slouží zejména jako první pomoc, která pedagoga podle posouzení jeho problému přesměruje na jiné pracoviště či organizaci. Mezi nejčastější problémy, se kterými se učitelé na pracovníky linky obracejí, patří zejména problémy s chováním jejich žáků (Učitelské noviny, 2010).

3 Kyberšikana zaměřená proti osobě učitele

S vyvíjením a rozšiřováním technologií do všech škol a domácností se můžeme setkat také s častějšími kybernetickými útoky. S tím přicházejí i nové strategie a trendy v oblasti prevence a řešení kyberšikany. Mnohé studie a doporučení se ale zaměřují hlavně na kyberšikanu mezi žáky, kterou je samozřejmě velmi důležité řešit, není ale jediným druhem kyberšikany. Ve školním prostředí nemůžeme opomenout kyberšikanu zaměřenou proti učiteli, která se v dnešní době také rychle rozšiřuje a působí obětem mnoho nepříjemností (Szotkowski a Kopecký, 2018). V následujících podkapitolách jsou uvedeny podstatné znaky kyberšikany zaměřené vůči učiteli.

3.1 Výskyt kyberšikany v populaci učitelů

V roce 2016 provedli autoři Kopecký a Szotkowski (2017) v České republice celostátní výzkum zaměřený na výskyt kyberšikany v populaci učitelů, důsledky kyberšikany na učitele, strategie zvládání kyberšikany a metody řešení kybernetických útoků. Výzkumu se zúčastnilo celkem 5 136 učitelů základních a středních škol ze všech krajů České republiky. Výzkum ukázal, že zhruba pětina zúčastněných učitelů byla obětí nějaké formy kyberšikany. Dle výzkumu se učitelé nejvíce setkávají s kyberšikanou ve formě verbálních útoků (29 %), tedy ponižování, urážení, zesměšňování a pomluv. Jako další formy kyberšikany se učitelé setkávají s dlouhodobým prozváněním na mobilním telefonu (26 %), vyhrožováním (12 %) nebo šířením fotografií, jejichž cílem je učitele ponížit (9 %). Méně častými formami kyberšikany učitele je nabourání se do uživatelského účtu učitele (8 %), zveřejňování ponižujících videí učitele (4 %), krádež identity (3 %), vydírání přes elektronická média (2 %) a další. Autoři výzkumu upozorňují na fakt, že mnoho kybernetických útoků na osobu učitele nelze klasifikovat jako kyberšikanu, jelikož nesplňují její hlavní znaky; například se útoky neopakují, nejsou dlouhodobé, nejsou tak intenzivní, že je oběť bere jako poškozující a podobně. Výsledky výzkumu ukazují, že mezi útoky na učitele převažují ty krátkodobé, s dobou trvání menší než jeden týden. Dlouhodobé napadání učitele je spíše ojedinělé, například kyberšikanu delší než šest měsíců zažilo pouze 9 % z dotazovaných učitelů. Je ale třeba brát v potaz, že učitelé mohli kybernetický útok odhalit později, než skutečně začal. Falešný profil mohl být například založen a komentován měsíce před jeho odhalením učitelem (Kopecký a Szotkowski, 2017).

3.2 Pachatelé kyberšikany páchané na učitelích

Výzkumná zpráva Národního výzkumu kyberšikany učitelů ukazuje, že pachatelé kyberšikany učitelů mohou být různí. V nejčastějším případě je agresorem žák či skupina žáků. Dalšími pachateli se mohou stát rodiče žáků, nebo také kolegové učitele postiženého kybernetickým útokem. Agresorem může být i osoba, která není na učitele přímo profesně vázaná, ale má/měla s ním vztah spíše osobního charakteru (soused, ex partner). Zajímavým a ne pozitivním faktem je, že téměř u čtvrtiny případů (24,42 %) se nepodařilo pachatele určit. Agresor v těchto případech nemůže být tudíž potrestán a případ zůstává neuzavřen (Kopecký a Szotkowski, 2017).

3.2.1 Žáci jako pachatelé

Učitelé tráví se svými žáky velké množství času a je proto velmi důležité, aby spolu obě dvě strany dobře vycházely. Ale i vztah mezi učitelem a žáky může být narušen a v nejhorším případě vést až ke kybernetickým útokům ze strany žáka. Útok na učitele bývá často jednorázovou záležitostí. Žák například natočí učitelův „trapas“ v průběhu hodiny nebo ho vyfotí nevhodně oblečeného a záznam dále sdílí mezi své spolužáky či veřejně na internet. Tyto krátkodobé akty nemusí být založené na vztahu k učiteli, nemusí mu dávat najevo emoce podobné nenávisti a pohrdání a většinou nemají za cíl mu ublížit, ale spíše pobavit své publikum. Některé případy kyberšikany jsou ale mnohem závažnější a také dlouhodobější. Důvody k takovému jednání ze strany žáka mohou být velmi různé. Někteří žáci mohou mít pocit, že učitel jim křivdí a „zasedl“ si na ně. Důvodem mohou být také silné antipatie mezi žákem a učitelem. Žák může negativně reagovat na učitelovu osobnost, jeho vystupování a chování až do té míry, že se stane útočníkem v kyberšikaně. Na druhou stranu, i velmi silné milostné emoce ze strany žáka, které učitel již ze své podstaty profesionála a dospělého člověka nemůže opětovat, mohou vést ke kyberšikaně a útokům na učitele. Spekulativní může být také míra osobního vztahu a kamarádství mezi učitelem a žáky. Někteří učitelé ve snaze se žákům co nejvíce zavděčit a zachovat ve třídě příjemnou atmosféru navazují k žákům spíše přátelské vztahy a třídu vedou bez jasně stanovených hranic a pravidel. V tomto případě se stává velkým rizikem hlavně poskytování osobních údajů žákům, včetně jejich sledování a přidávání do přátel na různých sociálních sítích. Žáci

mohou informace zneužít k zakládání falešných profilů či k jiné formě kyberšikan (Čech a Zvoníčková, 2017).

3.3 Strategie vyrovnávání se s kyberšikanou

Učitelé, kteří se stali obětmi kyberšikan, využívají mnoho různých metod, pomocí nichž kyberšikanu řeší. Různými strategiemi řeší spíše následky kyberšikan než její příčiny. Mezi nejčastější strategii patří spíše technické vyřešení problému, tedy odstranění závadného obsahu (nahrávky, videa, fotografie, příspěvku). Dle výzkumu Szotkowski a Kopeckého (2018) řeší útok tímto způsobem až 22,4 % všech učitelů. Mezi další technická řešení problému můžeme zařadit blokaci nevhodného obsahu, blokaci profilu pachatele, blokaci přístupu na určité stránky (například učitel zablokuje přístup na Facebook na školních počítačích). Někteří učitelé si obsah naopak dokumentují a archivují, aby měli důkazy pro další případné vyšetřování útoku. Častou strategií je také snaha o zjištění identity pachatele, dále blokace telefonního čísla, změna vlastního čísla a změna e-mailové adresy. V rámci školy učitelé řeší situaci výslechem žáků (13,26 %), vedou třídnickou hodinu, ve které řeší situaci s celou třídou, či oznámí situaci řediteli školy. V méně případech navazují kvůli situaci kontakt s rodiči, se specialistou (například v oblasti IT), se zřizovatelem školy, konzultují situaci s OSPOD nebo s Policií ČR. Alarmující je, že situaci zcela ignoruje až 15 % učitelů, a to z toho důvodu, že ji nepokládají za důležitou. V některých situacích je pachatel potrestán ze strany školy, a to například napomenutím, důtkou třídního učitele, důtkou ředitele školy, sníženou známkou z chování, podmíněčným i nepodmíněčným vyloučením ze školy, případně také umístěním do diagnostického ústavu. Téměř v polovině případů ale pachatelé kyberšikan nebyli vůbec potrestáni.

3.4 Dopady kyberšikan na oběť

Jak uvádí Šmahaj (2014), nejen děti, ale i dospělí jsou v reálném životě citliví na osobní urážky, obzvláště pokud se jedná o lživé poznámky, které se dále rozšiřují. Situace na internetu může být ještě horší, jelikož urážky a posměšky se šíří velkou rychlostí a mezi velmi široké publikum. Kyberšikana je pro oběť zajisté psychicky i emocionálně škodlivá. Obtíže se závažně stupňují, pokud je kyberšikana spojena také s tradiční šikanou. Taková

situace má u oběti pak za následek sociální problémy, problémy v chování, nízké sebehodnocení i celkové problémy v osobním životě a v životě ve škole. Různé formy kyberšikany mohou v oběti vyvolat různé emoce, jako je například smutek, zahanbení, frustraci, bezmoc, vztek či strach. Vyskytnout se mohou také psychosomatické potíže, jako je bolest hlavy a břicha.

Kopecký a Szotkowski (2017) v Národním výzkumu kyberšikany učitelů uvádějí některé dopady, které u sebe sami učitelé po kybernetickém útoku zaznamenali. V emoční oblasti se jednalo například o pocity strachu, vzteku, nejistoty, smutku, trapnosti, sebeobviňování, osamění, rozpaků. Učitelé neměli chuť chodit do práce a pociťovali nedůvěru vůči ostatním. Projevily se u nich dopady také v rámci fyziologické a behaviorální oblasti, a to poruchy spánku, bolesti břicha, zhoršení koncentrace, svalová tenze, bolesti hlavy, snížení imunity, konflikty v rodině, pláč i sebepoškozování.

V ojedinělých případech může vést kyberšikana až k sebevražedným myšlenkám, nebo dokonce k pokusům o sebevraždu (Szotkowski a Kopecký, 2018).

3.5 Prevence kyberšikany zaměřené proti osobě učitele

Vašutová (2010) uvádí, že neexistuje jedna stoprocentně účinná ochrana proti kyberšikaně. Je třeba si zejména uvědomit hrozbu kybernetických útoků a seznámit se s jejich dopady. Vašutová dále uvádí některé kroky v prevenci kyberšikany, které lze využít i v prevenci kyberšikany vůči učiteli. Mezi tyto kroky patří posilování empatie u žáků. Žáci by měli znát a chápat dopad jejich činů, které mohou oběť značně psychicky a sociálně poškodit. Učitel by měl pracovat také na zlepšování atmosféry ve třídě pomocí zařazování různých osobnostně-sociálních aktivit, které mohou posilovat vztahy ve třídě a její soudržnost. Žáci by měli být vedeni k úctě vůči druhým. Stejně jako respektují sebe navzájem, měli by mít určitou úctu i vůči učiteli. Tím spíše, že je dospělou osobou, která za ně nese zodpovědnost. Učitel by měl žákům dávat pozitivní zpětnou vazbu, která dále bude posilovat jejich kladný vztah ke škole, vzdělávání a konečně i k osobě učitele. V návaznosti na tento bod je také velmi důležité vytvářet dobré vztahy mezi učiteli a žáky. Žáci by se měli naučit a nebát se obracet se svými problémy a připomínkami k učiteli, což přispívá

k prevenci kyberšikany mezi žáky i vůči osobě učitele. Žáci by měli být o kyberšikaně informováni. Měli by znát její vymezení, vědět co je přípustné a co překračuje hranici daných pravidel. Je vhodné žákům ukázat konkrétní případy a kazuistiky. Ty mohou žáka nejen informovat o problematice kyberšikany, ale také ho do oblasti více emočně zainteresovat a tím pádem opět přispět k větší prevenci.

Velmi důležitá je také informovanost učitelů. Vedení školy by mělo předávat podstatné informace a poznatky o kyberšikaně učitelům i jiným pedagogům (asistentům, poradcům). Na téma kyberšikany se dá i pro pedagogy zorganizovat porada či beseda, na které vystoupí odborník, který poskytne učitelům další informace k tématu. Do vzdělávání učitelů by se měl zapojit i metodik prevence a školní psycholog, kteří jsou o problematice kyberšikany informováni a mohou učitelům poskytovat rady a podporu v prevenci i řešení kyberšikany (Vašutová, 2010).

Autoři amerického článku o doporučeních k prevenci násilí proti učitelům (Espelage a kol., 2013) uvádějí, že pachatelé kyberšikany vůči učitelům jsou různí, a proto by se prevence měla dotýkat všech těchto různých skupin. Prevenci tedy dělí do určitých stupňů, z nichž každý je zaměřen na jinou rizikovou skupinu. Při prevenci v populaci žáků neboli na „student level“, doporučují autoři studie využívat tříúrovňový systém prevence, tedy prevenci primární, sekundární i terciární. Primární prevence je zaměřena plošně na všechny žáky a pro až 80 % žáků je dostatečně prospěšná. Jsou to především ti žáci, kteří nemají výraznější problémy v chování, a dosud se u nich nevyskytlo ohrožující agresivní chování. Sekundární prevence je zaměřena na 5 – 15 % všech žáků. Tito žáci mají určité předpoklady k rizikovému chování a je u nich tedy žádaná důslednější prevence. Mezi strategie sekundární prevence patří například různé podpůrné preventivní programy. Terciární prevence míří na zbývajících 1 – 7 % žáků, pro které by nebyla sekundární úroveň dostatečná. Jsou to takoví žáci, kteří již rizikové chování vykazují, a to opakovaně. Přestože mají některé školy skvělé programy pro primární prevenci, někteří žáci potřebují i dodatečnou podporu v podobě sekundárních a terciárních preventivních programů. Mezi strategie terciární prevence můžeme zařadit například intervence založené na hodnocení funkce chování žáka. Takové intervence spočívají v odhalení ne důsledků, ale příčin žákova agresivního chování. Je to velmi individuální metoda, která hledá problém přímo v jeho

počátku a vede společně s odstraněním příčin také k efektivnímu odstranění nežádoucího chování. O funkční analýze chování se zmiňuje také Martin (2013), který ji uvádí jako řešení obtížně zvladatelného problémového chování. Tato metoda se zakládá na behaviorálně-analytickém přístupu, který předpokládá, že za veškerým lidským jednáním stojí motivace z vnějšího prostředí, která osobu vede k tomu, aby něco získala, nebo se něčemu vyhnula. V této metodě je tedy nutné brát ohled na to, co předcházelo žákovu nevhodnému chování a na to, co po něm následuje (například nevědomá odměna chování).

Autoři (Espelage a kol., 2013) dále popisují „teacher level“, ve kterém učitelé přímo svým projevem a jednáním ovlivňují chování žáků. Učitelé by měli mít ve své třídě pevně daná pravidla a jasně vymezené hranice, aby každý z žáků věděl, co je ve škole přípustné a za co mu hrozí postih. Učitel by měl být konzistentní ve svém jednání, chování by měl odměňovat a trestat vždy spravedlivě a jednotně. Učitel by měl do výuky také zařazovat aktivity, které povedou k rozvoji sociálních a psychických kompetencí žáků, k sebeuvědomění, toleranci, empatii a podobně. I přesto, že učitel bude důsledně dodržovat stanovená doporučení, ve třídě se agresivní chování, potažmo kybernetické útoky mohou vyskytnout. V takovém případě je důležité nevhodný čin vždy řešit a podle posouzení jeho závažnosti ohlásit dalším osobám (řediteli, rodičům, případně i policii). Další důležitou úrovní v prevenci rizikového chování je „classroom level“, tedy úroveň v rámci třídy. Autoři zdůrazňují důležitost řízení třídy, a to nejen z pozice učitelské, tedy pozice nadřazené žákům, ale také z pozice, kde je učitel součástí třídního kolektivu a ve které je s žáky na stejné úrovni. Učitel může do výuky zařadit konkrétní preventivní programy (například proti šikaně, ke zvládání konfliktních situací) a pomoci žákům s nácvikem určitých sociálních dovedností (empatie, ovládání vzteku). Učitel by měl k žákům přistupovat individuálně a soustředit se na každého jednotlivce. Při prevenci rizikového chování je vhodné, aby učitel „vtáhl“ do výuky každého žáka, nejen ty, kteří jsou pro učivo přirozeně nadšení. Žáci se pak více zabírají vlastním poznáváním a učením a klesá tak riziko nevhodného chování. Učitel by měl znát projevy rizikového chování, být v této oblasti poučen a vzdělávat se v ní, aby mohl případné škodlivé chování včas zachytit a provést co nejdříve intervenci.

Učitelé se také mohou zúčastnit kurzů a seminářů, které jim poskytnou odborné vzdělání v oblasti primární prevence. Takové kurzy pořádá například Prev-Centrum, které

kromě pořádání kurzů pro pedagogy vzdělává metodiky prevence i širokou veřejnost (Prev-Centrum, 2017). Vzdělávací programy pro pedagogy nabízí i P-Centrum (P-centrum, 2018). Tyto programy jsou sestaveny podle Čtyřúrovňového modelu kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství. P-Centrum také nabízí kurzy přímo zaměřené na prevenci šikany a kyberšikany. Akreditované kurzy prevence má ve své nabídce také organizace Magdaléna, o.p.s. Ta nabízí kurzy určené pro konkrétní ročníky, například „Jak na prevenci pro 7. – 9. ročník“ (Magdaléna o.p.s., 2020).

V ideálním případě je prevence rizikového chování uplatňovaná na ostatních úrovních zanesena také ve „school level“ neboli na úrovni celé školy. Primární prevence na úrovni celé školy by měla spočívat například v zajištění bezpečného školního klimatu, nastavení jasných pravidel a povinností pro žáky i personál školy i v udržování pozitivních vazeb mezi školou a žáky. Škola by měla mít také detailně rozpracovaný plán pro žáky, kteří začnou vykazovat problémy v chování. Důležité je, aby kroky k prevenci podnikalo vedení školy. Ředitelé a další vedoucí pedagogičtí zaměstnanci by měli poskytovat učitelům podporu ve vzdělávání a prevenci, nabízet jim ochranu v případě útoku ze strany agresora a řešit veškeré rizikové chování, které nelze vyřešit v rámci třídy, ani při konzultaci mezi učitelem a rodičem, případně žákem. Ředitelé by taktéž měli sledovat nově se rozvíjející trendy v rámci prevence rizikového chování a řídit se novými doporučeními, přicházejícími z nadřazených pedagogických institucí. Pokud jsou učitelé vybaveni nejlepšími praktickými doporučeními, jsou v požadované oblasti vzdělání a podpoření vedením školy, jsou pak sami pro sebe tou nejlepší ochranou a prevencí před případnými útoky agresora (Espelage a kol., 2013).

Stejně jako američtí autoři, tak i česká autorka (Černá, 2014) uvádí, že kyberšikana je komplexním fenoménem, proto je ji třeba řešit komplexně na různých úrovních. Navrhuje řešení na úrovni rodičů, školy a jiných institucí (institute poskytující internetové a mobilní služby, instituce zaměřené na problematiku bezpečného chování na internetu, instituce, které by mohly pomoci v začlenění výuky vhodného chování na internetu do školních osnov a vzdělávacích plánů).

Důležité je také zmínit, že prevence kyberšikany neprobíhá až na školách a ve třídách, ale začíná již mnohem dříve, a to v rodině. V rodině se učíme mnohému chování a navazujeme zde prvotní mezilidské vztahy. To, co zažijeme v rodině, nás může v nejlepším

případě pozitivně ovlivnit a zajistit i prevenci rizikového chování v dalším životě. Proto je také důležité, aby se v rodině dostalo dítěti uspokojení různých potřeb, například potřeby místa, pocitu, že někde je „doma“. Děti se pak umějí lépe přizpůsobit různým situacím, adaptovat se na životní podmínky a umějí dávat prostor i ostatním. Neuspokojená potřeba místa může vést ke sníženému sebevědomí, nedůvěru v lidi, tendenci stranit se ostatním i k agresivnímu chování. Kvůli neuspokojené potřebě místa se dítě může projevit v roli oběti šikany i kybersikany, ale i v postavení agresora. Je také důležité, aby dítě mělo uspokojenou potřebu podnětů, péče a výživy, zkrátka aby se mu dostávalo přiměřeného zájmu ze strany rodičů. Stejně tak děti potřebují cítit bezpečí a životní jistotu. Pokud děti vnímají svět jako nebezpečné místo plné nástrah, které v podstatě nelze nijak řešit, mohou vybíjet svůj strach v roli agresora, nebo se přenést opět do role oběti. Jako prevence rizikového chování může sloužit také vymezování a určování hranic, které dítě musí v rodině i mimo ni dodržovat. Rodiče by měli ve výchově říkat vyváženě ano i ne, to znamená, dítěti ne všechno zakazovat, ale také ne vše povolovat. Dítě, které nemá jasně nastavené hranice a je zvyklé, že se mu vše podřizuje, naučilo se hlavně vlastnit a ovládat. Zároveň se ale bez vymezených hranic může cítit ohroženě a nechráněně. Pokud je naopak výchova rodičů příliš autoritativní, dítě nemusí věřit vlastním schopnostem a i v životě za sebe nechává více rozhodovat jinou autoritu, i za cenu vlastních ztrát. Spíše se tak může stát obětí šikany či jiného zneužití. Jak u autoritářského stylu výchovy, tak i u liberálního se dítě může stát obětí i agresorem šikany, respektive kybersikany. Ani demokratický styl výchovy nezaručuje ochranu dítěte před rizikovým chováním, působí ale jako prevence šikany více než jiné výchovné styly (Vágnerová a Bajarová, 2009).

4 Přípravenost učitelů na možnost kontaktu s kyberšikanou zaměřenou proti jejich osobě

V praktické části bakalářské práce se věnuji souhrnu a analýze informací zjištěných pomocí výzkumného šetření s učiteli druhých stupňů základních škol v Praze a Středočeském kraji.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit připravenost učitelů 2. stupně na kontakt s kyberšikanou vůči jejich osobě. Výzkum se zajímá o pohled učitelů na tuto problematiku a snaží se specifikovat, zda se jim zdá důležité věnovat se této oblasti. Výzkum se zaměřuje také na úroveň vzdělávání učitelů v problematice kyberšikany a zjišťuje, jaké vzdělávací zdroje učitelé znají a jaké využívají. Výzkum cílí na metody prevence, které učitelé využívají ve své třídě. Výzkum si také dává za cíl porovnat připravenost učitelů ve dvou oblastech, a to v Praze a ve Středočeském kraji.

4.2 Stanovení výzkumných otázek

Při stanovování výzkumných otázek jsem se snažila zaměřit zejména na přístup samotných učitelů k problematice kyberšikany zaměřené proti jejich osobě. Zajímalo mě, jak vnímají potřebu být připraveni čelit projevům kyberšikany proti jejich osobě, zda je pro ně důležité zavádět do výuky preventivní opatření a také zda si myslí, že prevenci zařazují dostatečně či nikoliv. Zaměřila jsem se také na sebevzdělávání učitelů v oblasti kyberšikany vůči jejich osobě. Chtěla jsem zjistit, zda se učitelé v této oblasti vzdělávají a jakým způsobem – zda čtou knihy, informují se na webových stránkách či se účastní odborných kurzů a seminářů. Také mě zajímalo, zda je ve vzdělávání podporuje škola a jestli existuje něco, co jim ve vzdělávání pomáhá, či je naopak brzdí. Zaměřila jsem se také na preventivní opatření ze strany rodičů a kolegů učitelů a zajímalo mě, zda i této prevenci věnují učitelé pozornost. Na základě těchto cílů jsem si stanovila následující hlavní výzkumné otázky:

1. Považují učitelé druhého stupně za důležité zajímat se a provádět prevenci v oblasti kyberšikany zaměřené proti jejich osobě?

Vedlejší výzkumné podotázky: Přijde jim důležitější zajímat se o kyberšikanu mezi žáky, nebo o kyberšikanu vůči učitelé?

2. Vzdělávají se učitelé v oblasti kyberšikany vůči jejich osobě? Pokud ano, jakým způsobem?

Vedlejší výzkumné podotázky: Jaké znají a využívají zdroje při vzdělávání se v oblasti kyberšikany učitele? Co jim umožňuje a co jim případně brání ve vzdělávání se v této oblasti? Podporuje je ve vzdělávání jejich škola?

3. Věnují se učitelé 2. stupně ve své třídě prevenci kyberšikany vůči jejich osobě?

Vedlejší výzkumné otázky: Jakým způsobem se prevenci kyberšikany vlastní osoby věnují? Přijde jim to důležité? Myslí si, že se jí věnují dostatečně? Zaměřují se také na prevenci kyberšikany ze strany rodičů a kolegů učitelů?

4. Liší se výrazným způsobem situace učitelů ze škol v Praze a ze škol ve Středočeském kraji?

4.3 Výzkumné šetření

4.3.1 Použité metody šetření

Pro praktickou část práce jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum se zaměřuje na sběr číselných údajů a jejich analýzu (Gavora, 2000). Kvantitativní výzkum kombinuji také s kvalitativním výzkumem, a to zejména v podobě otevřených otázek dotazníkového šetření a možnosti vkládání vlastních odpovědí, které se již nedají vyjádřit pomocí číselných údajů. Kvalitativní výzkum se oproti kvantitativnímu vyjadřuje pomocí slovního zhodnocení. Hendl (1999) uvádí, že kvalitativní výzkum je ten, jehož výsledků se dosahuje jakýmkoli jiným způsobem, než jsou statistické procedury. Sběr dat je prováděn pomocí dotazníkového šetření, což je metoda patřící do kvantitativně orientovaného výzkumu. Dotazníkové šetření písemně pokládá otázky respondentům a očekává písemné odpovědi. Dotazníkovým šetřením můžeme sbírat data z různých škol a od různých učitelů ve formě, která je rychlá a pohodlná pro respondenty i zadávající (Gavora, 2000). Dotazníky mohou učitelé vyplňovat online pomocí Google platformy Forms. Tato metoda mi dovoluje volit různé formy otázek a odpovědí, je tedy možné zaškrtnout jak jednu, tak i více odpovědí, nechat respondenty přidat vlastní odpověď, odpovědět na otevřenou

otázku a podobně. V dotazníku jsem také využila navigaci na další otázku podle předchozí odpovědi respondenta. Mohla jsem tedy například rozlišit otázky pro respondenty, kteří odpovídali různým způsobem (jedni kladně, druzí záporně) a doptat se v konkrétní otázce na jejich stanovisko a důvod volby právě oné odpovědi.

4.3.2 Výzkumný soubor

Jako cílovou skupinu výzkumu jsem si zvolila učitele 2. stupně základních škol v Praze a Středočeském kraji. Učitele jsem oslovovala skrze jejich veřejně dostupné e-mailové adresy, výběr výzkumného vzorku učitelů jsem tedy provedla dle možnosti učitele kontaktovat. Celkem jsem tímto způsobem oslovila 180 učitelů a učitelek, 93 ze Středočeského kraje a 87 z Prahy. Dále jsem dotazníky rozeslala do některých učitelských skupin na sociálních sítích. Návratnost dotazníků byla zhruba čtvrtinová, vyplněných jsem jich získala 43. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo tedy 43 učitelů a učitelek ze Středočeského kraje a Prahy, všichni z nich anonymně a dobrovolně.

4.4 Vyhodnocení a interpretace dotazníkového šetření

V této kapitole se budu zaměřovat na popis a analýzu odpovědí učitelů na otázky uvedené v zadaném dotazníku. Na základě odeslaných odpovědí provedu vyhodnocení dotazníkového šetření a odpovím na stanovené výzkumné otázky.

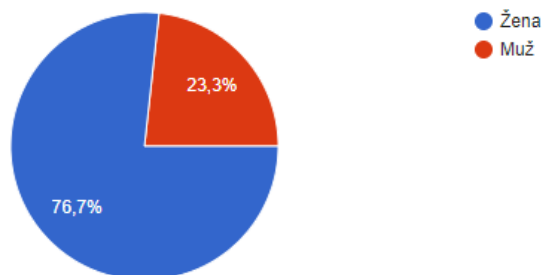
Dotazníkové šetření začíná vstupní částí s hlavičkou, ve které respondentům objasňuji obsah dotazníku a jeho cíle. Dále v dotazníku uvádím vlastní otázky.

Otázka 1: Jste žena/muž?

Tato otázka zjišťuje zastoupení žen a mužů ve výzkumném vzorku.

Jste:

43 odpovědí

Graf 1 – Jste žena/muž?

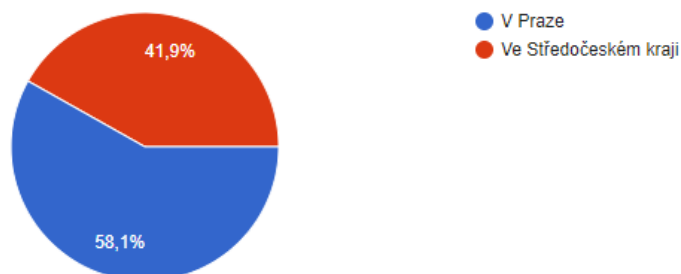
Celkem se výzkumu zúčastnilo 10 mužů a 33 žen. Bylo osloveno více žen učitelek než mužů učitelů, je tedy zřejmé, že dotazník vyplnilo více žen.

Otázka 2: Momentálně učíte na škole v Praze/ve Středočeském kraji?

Tato otázka slouží zejména k účelu porovnávání odpovědí učitelů ze dvou různých krajů.

Momentálně učíte na škole:

43 odpovědí

Graf 2 – Momentálně učíte na škole v Praze/ve Středočeském kraji?

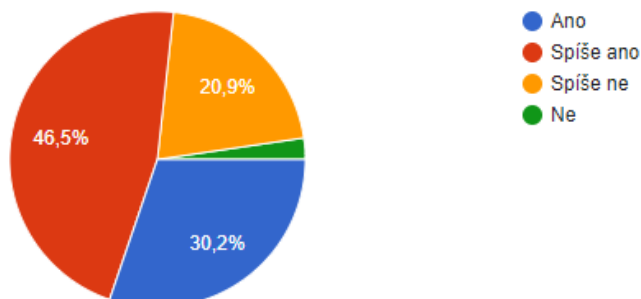
Ačkoli jsem oslovila podobný počet učitelů z Prahy jako ze Středočeského kraje, získala jsem více respondentů z Prahy. 18 respondentů momentálně učí na škole ve Středočeském kraji, 25 respondentů učí v Praze.

Otázka 3: Zajímáte se o problematiku kyberšikany?

Tento bod jsem uvedla na začátek jako otázku, která bude respondenta orientovat v dotazníku. Zároveň otázka poslouží ke srovnání učitelského vnímání důležitosti prevence a vzdělávání v oblasti kyberšikany mezi žáky a kyberšikany vůči učitelům.

Zajímáte se o problematiku kyberšikany?

43 odpovědí

Graf 3 - Zajímáte se o problematiku kyberšikany?

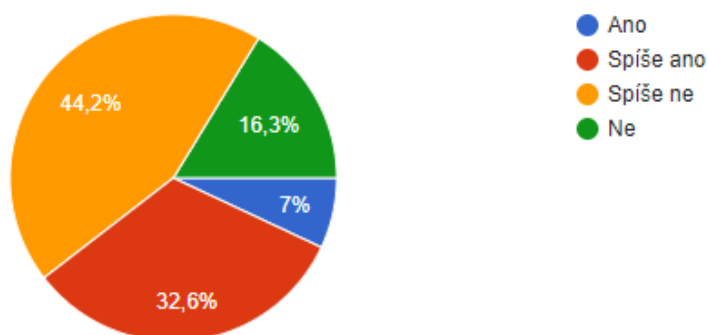
Většina učitelů se o problematiku kyberšikany spíše zajímá (20 respondentů), nebo zajímá (13 respondentů). Vzhledem k důležitosti informovanosti učitelů o poznacích z oblasti kyberšikany je to pozitivní zjištění. Na druhou stranu mě překvapilo, že někteří učitelé se o problematiku kyberšikany spíše nezajímají (9 respondentů), nebo vůbec nezajímají (1 respondent), jedná se ale o menší část učitelů.

Otázka 4: Zajímáte se o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele?

Tato otázka opět slouží k porovnání vnímání důležitosti prevence a vzdělání kyberšikany proti osobě učitele vůči kyberšikaně mezi žáky. Touto otázkou zjišťuji, jak se mění pohled učitelů na kyberšikanu podle změny role oběti.

Zajímáte se o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele?

43 odpovědí

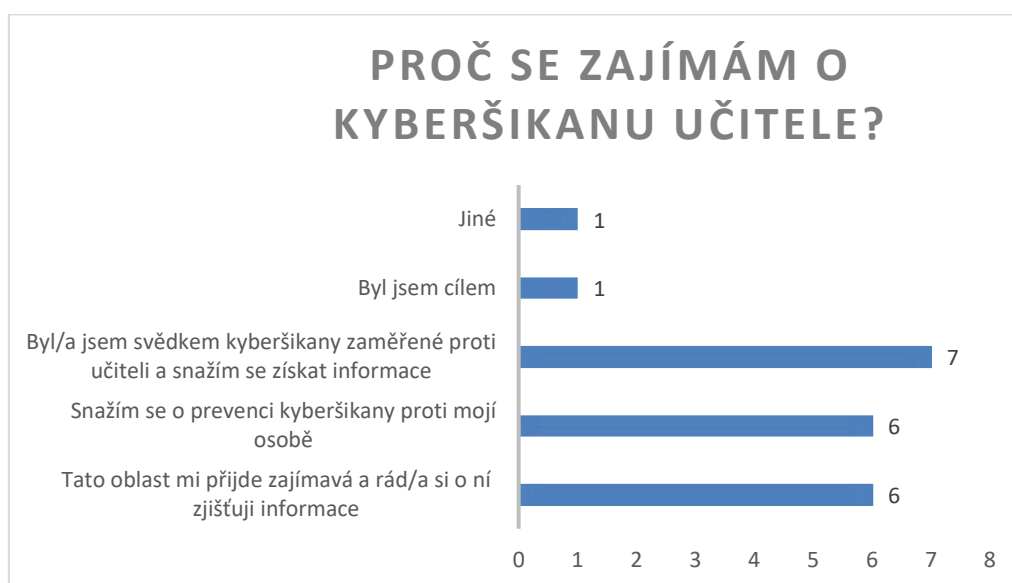

Graf 4 - Zajímáte se o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele?

Na grafu u otázky 3 a u otázky 4 můžeme vidět, že zastoupení odpovědí se výrazně změnilo. Přestože o problematiku kyberšikany se většina učitelů spíše zajímala, u problematiky kyberšikany zaměřené proti osobě učitele označila většina respondentů odpověď, že je spíše nezajímá (19 respondentů). Druhou nejvíce zastoupenou odpovědí bylo spíše ano (14 respondentů), poté odpověď ne (7 respondentů) a úplně poslední odpovědí byl bod ano (3 respondenti). Ve Středočeském kraji byly vyrovnané odpovědi spíše ano a spíše ne (každá po 6 respondentech), v Praze převládala odpověď spíše ne (13 respondentů) nad odpovědí spíše ano (8 respondentů).

Otázka 5: Pokud se o tuto problematiku zajímáte, je to protože...

Tato otázka se nabídne pouze těm učitelům, kteří v předchozím bodu odpověděli buď ano, nebo spíše ano. Otázka zjišťuje motivaci zájmu v oblasti kyberšikany vůči osobě učitele. Učitelé mohli označit více odpovědí.

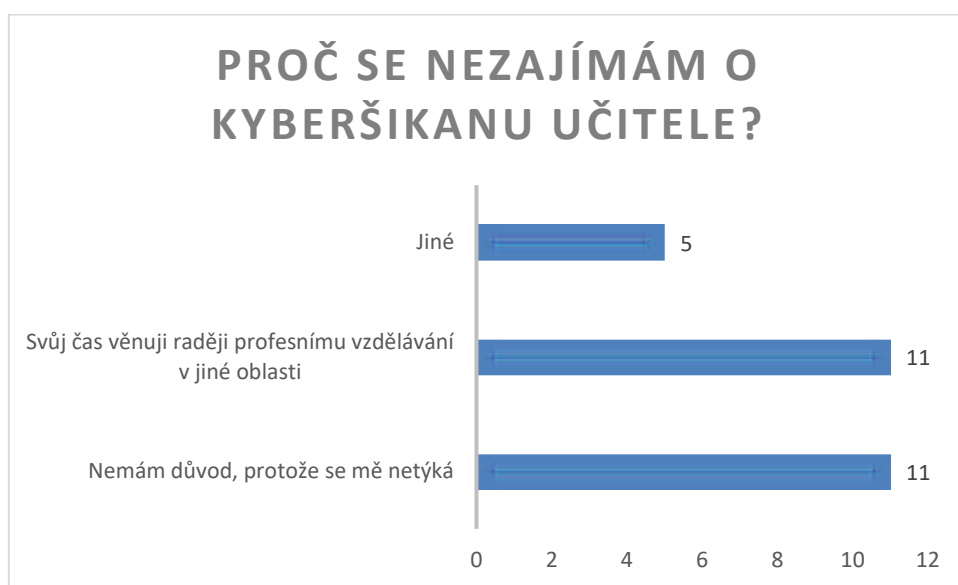
Graf 5 – Proč se zajímám o kyberšikanu učitele?

Na tuto otázku odpovídalo celkem 17 respondentů. Pouze šest učitelů uvedlo, že se o oblast zajímá z důvodu prevence kyberšikany vůči vlastní osobě. Jeden respondent sdělil, že se o oblast zajímá, aby mohl čelit případným útokům ze strany žáků a uměl jim nastavit hranice toho, co je přijatelné a co již ne, což můžeme také považovat za prevenci. Jeden respondent se v dotazníku svěřil s tím, že i on sám se stal obětí kyberšikany, a proto se o tuto

oblast zajímá. Celkem sedm respondentů uvedlo, že se o oblast zajímají výhradně z toho důvodu, že byli svědky kyberšikany jiného učitele a snaží se proto získat více potřebných informací. Šest respondentů uvedlo, že se o oblast zajímají kvůli tomu, že jim přijde zajímavá a baví je hledat si o ní nové informace.

Otázka 6: Pokud se o tuto problematiku nezajímáte, je to protože...

Otázka 6 se nabízí pouze těm učitelům, kteří uvedli, že se nezajímají, nebo spíše nezajímají o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele. Otázka se snaží zjistit důvod učitelova nezájmu. Respondenti mohli označit i více odpovědí.

Graf 6 – Proč se nezajímám o kyberšikanu učitele?

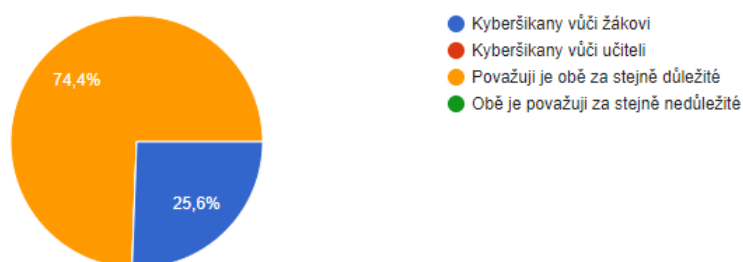
Na otázku odpovídalo celkem 25 učitelů. Jedenáct respondentů odpovědělo, že se oblasti nevěnuje, protože nemá důvod, kyberšikana se jich prý netýká. Jedenáct poté označilo odpověď, která říká, že se raději věnují profesnímu vzdělávání v jiné oblasti. Dva učitelé uvedli, že je více tíží kyberšikana žáků. Dodali také, že pokud by se jich kyberšikana osobně týkala, začali by se o ni zajímat více a řešit ji. Jedna respondentka odpovídá: „Než jsem se s ní osobně setkala, ani jsem nevěděla, co si pod tím pojmem představit. Jsem starší ročník a tohle je pro mě nepochopitelné.“ Dva učitelé odpovídají, že se kyberšikaně budou věnovat, až se objeví.

Otázka 7: Za důležitější považují prevenci a vzdělávání v oblasti...

Tato otázka se opět vrací ke srovnání učitelského vnímání důležitosti prevence a vzdělání v oblasti kyberšikany mezi žáky a kyberšikany vůči učiteli a tuto oblast v dotazníku rozvíjí a uzavírá.

Za důležitější považují prevenci a vzdělávání v oblasti:

43 odpovědí

Graf 7 - Za důležitější považují prevenci a vzdělávání v oblasti

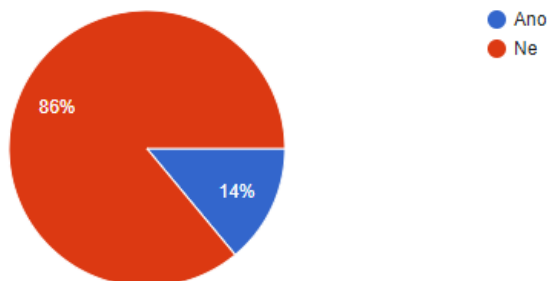
Ze 43 odpovědí uvedlo 32 učitelů, že považují prevenci a vzdělání v oblasti kyberšikany vůči žákovi za stejně důležitou jako v oblasti kyberšikany vůči učiteli. Pokud ale srovnám tuto otázku s otázkami 3 a 4, odpovědi učitelů mi spolu nekorespondují. Jedenácti učitelům přijde důležitější prevence a vzdělávání v oblasti kyberšikany vůči žákovi. Co se týká rozdělení podle krajů, v Praze i ve Středočeském kraji pokládají učitelé více obě oblasti za stejně důležité. V Praze tento názor zastává 21 učitelů (4 považují za důležitější kyberšikanu mezi žáky), ve Středočeském kraji 12 učitelů (6 pokládá za důležitější kyberšikanu mezi žáky).

Otázka 8: Navštívil/a jste někdy webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učiteli?

Otázka zjišťuje přehled učitele ve vzdělávacích zdrojích v podobě webových stránek v oblasti kyberšikany vůči učiteli.

Navštívil/a jste někdy webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učitel?

43 odpovědí

Graf 8 - Navštívil/a jste někdy webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učitel?

Překvapilo mě, že 37 učitelů ze 43 nikdy nenavštívilo webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učitel. Pouhých 6 respondentů nějaké webové stránky navštívilo. 4 učitelé z nich byli z Prahy, 2 ze Středočeského kraje.

Otázka 9: Pokud ano, jaké?

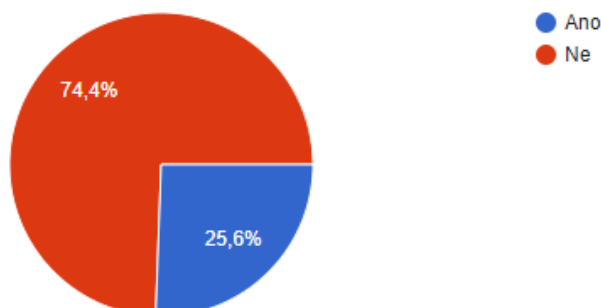
Tato doplňující otázka se nabízí pouze učitelům, kteří odpověděli v předchozím bodu kladně. Celkem odpovídalo šest učitelů. Čtyři ze šesti respondentů uvedli, že si již nepamatují název webové stránky, kterou navštívili. Jedna z nich přiznala, že stránku navštívila již před několika lety a název tudíž neví. Jeden respondent uvedl, že navštívil více různých stránek, které byly zaměřené na šikanu, kyberšikanu, její druhy, prevenci i řešení. Jediný respondent uvedl název konkrétní webové stránky, a to <https://www.prevcentrum.cz/>. Prev-Centrum nabízí programy primární prevence pro školy, které mohou být zaměřeny na špatné vztahy mezi spolužáky, šikanu, návykové látky, záškoláctví a podobně, podle potřeby školy (Prev-Centrum, 2017).

Otázka 10: Četl/a jste někdy knihu nebo jinou tiskovinu zaměřenou na tuto problematiku?

Otázka zjišťuje, zda se učitel někdy zabýval kyberšikanou proti učitel v knižních zdrojích, případně v časopisech či jiných tiskovinách.

Četl/a jste někdy knihu nebo jinou tiskovinu zaměřenou na tuto problematiku?

43 odpovědí

Graf 9 - Četl/a jste někdy knihu nebo jinou tiskovinu zaměřenou na tuto problematiku?

U knih ohledně kyberšikany volili učitelé více kladnějších odpovědí než u webových stránek. Z celkem 43 odpovědí označilo 11 respondentů, že četlo knihu zaměřenou na problematiku kyberšikany vůči učiteli, 32 respondentů, že ne. 10 respondentů, kteří knihu četli, učí momentálně v Praze, pouze 1 učitel je ze Středočeského kraje.

Otázka 11: Pokud ano, jakou?

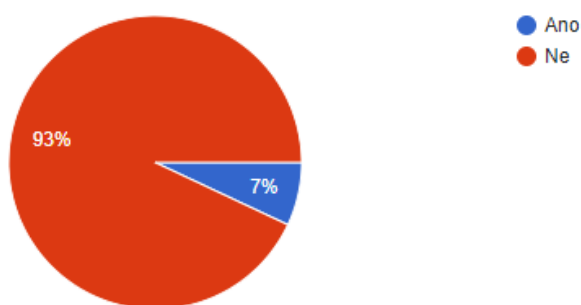
Toto je rozšiřující otázka, která se nabízí pouze těm respondentům, kteří četli tiskovinu o kyberšikaně. Čtyři respondenti z jedenácti četli článek v časopisu zaměřený na tuto problematiku, název časopisu nikdo z nich neuvedl. Jeden respondent zmínil ve své odpovědi nejmenovaný článek na internetu, další respondent článek v Učitelských novinách. Tři respondenti uvedli, že si název žádné knihy ani časopisu, který četli, nepamatují. Jedna respondentka uvedla, že četla „Čápa“, předpokládám tedy, že myslela PhDr. Davida Čápa, lektora projektu Minimalizace šikany, který přispěl svými získanými daty například do knihy Kyberšikana – pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty (Rogers, 2011). Jedna z respondentek napsala, že četla „něco z Eduinu“. Eduin, informační centrum o vzdělávání, publikuje články o kyberšikaně na svém portálu. O kyberšikaně učitelů pojednává například článek Novinky.cz: Každý pátý učitel se setkal s kyberšikanou (Eduin, 2016).

Otázka 12: Zúčastnil/a jste se někdy kurzu nebo semináře zaměřeného na tuto problematiku?

Otázka zjišťuje, zda se učitel někdy zúčastnil nějakého kurzu či semináře o kyberšikaně vůči jeho osobě.

Zúčastnil/a jste se někdy kurzu nebo semináře zaměřeného na tuto problematiku?

43 odpovědí

Graf 10 - Zúčastnil/a jste se někdy kurzu nebo semináře zaměřeného na tuto problematiku?

Naprostá většina respondentů (40 učitelů) se neúčastnila žádného kurzu ani semináře o kyberšikaně učitelů. Pouze tři učitelé odpověděli na tuto otázku kladně. Dva z těchto tří učitelů jsou ze Středočeského kraje.

Otázka 13: Pokud ano, jakého?

Toto je rozšiřující otázka, která se pokládá pouze účastníkům nějakého kurzu či semináře o kyberšikaně. Celkem na otázku odpovídali tři respondenti. Dva ze tří respondentů se účastnili semináře pořádaného na škole, kde učí. Jeden z nich nespecifikované besedy a druhý semináře v rámci přednášek o prevenci na ZŠ. Třetí respondent navštívil seminář ještě v rámci studia na vysoké škole.

Otázka 14: Myslíte si, že se dostatečně věnujete vzdělávání a prevenci kyberšikany vůči Vaší osobě?

Tato otázka se zaměřuje na respondentův pohled na vlastní vzdělání a prevenci. Odpověď taktéž porovnávám s odpovědí na otázku 4. Porovnáním obou otázek můžeme určit, jak velký zájem o kyberšikanu proti učiteli, vzdělávání a prevenci v této oblasti považuje učitel za dostatečné.

Myslíte si, že se dostatečně věnujete vzdělání a prevenci kyberšikany vůči Vaší osobě?

43 odpovědí

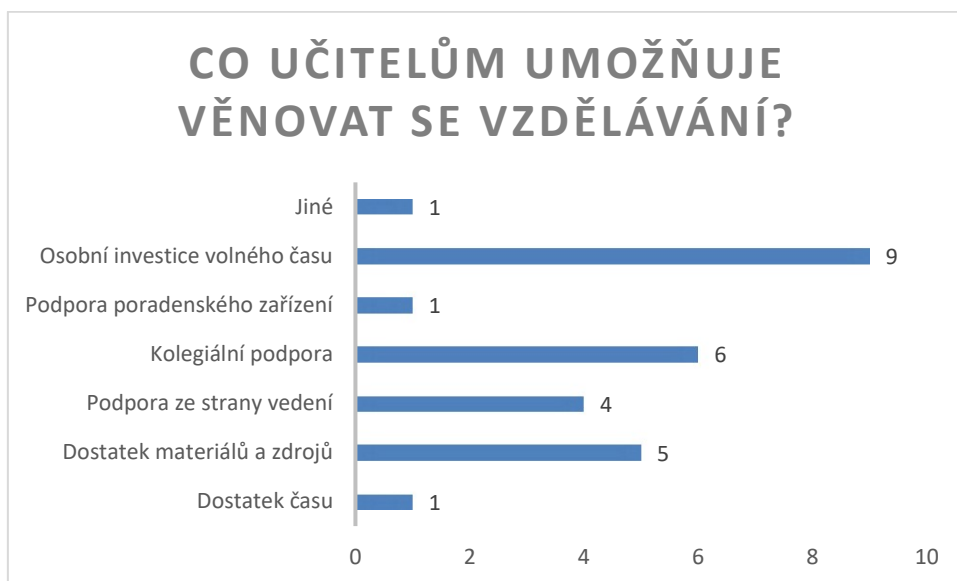
Graf 11 - Myslíte si, že se dostatečně věnujete vzdělávání a prevenci kyberšikany vůči Vaší osobě?

Většina učitelů si myslí, že se vzdělávání a prevenci kyberšikany vůči vlastní osobě nevěnuje dostatečně (celkem 26 respondentů). Pozitivní je, že druhou nejvíce zastoupenou oblastí je ta, ve které učitelé odpovídají, že se dostatečně věnují sebevzdělávání i prevenci kyberšikany (7 respondentů). Dále se učitelé věnují pouze sebevzdělávání (6 respondentů) a nakonec pouze jiné prevenci, než je sebevzdělávání (4 respondenti).

Ze zjištění z otázek 4 a 14 nám vyplývá, že učitelé nepovažují vzdělávání v oblasti kyberšikany vůči vlastní osobě za tak důležité a nepřidělují mu velkou váhu, zároveň si o sobě spíše myslí, že se této oblasti nevěnují dostatečně.

Otázka 15: Co Vám umožňuje se věnovat problematice kyberšikany vůči učitelí?

Otázka se snaží odhalit podstatné jevy a prostředky, které vedou učitele k většímu zájmu a zabývání se kyberšikanou vůči učitelí. Otázka je položena pouze těm učitelům, kteří si myslí, že se dostatečně věnují této problematice, či se k tomu spíše přiklání. Dovoluje učitelům, aby označili více odpovědí, pokud uznají za vhodné.

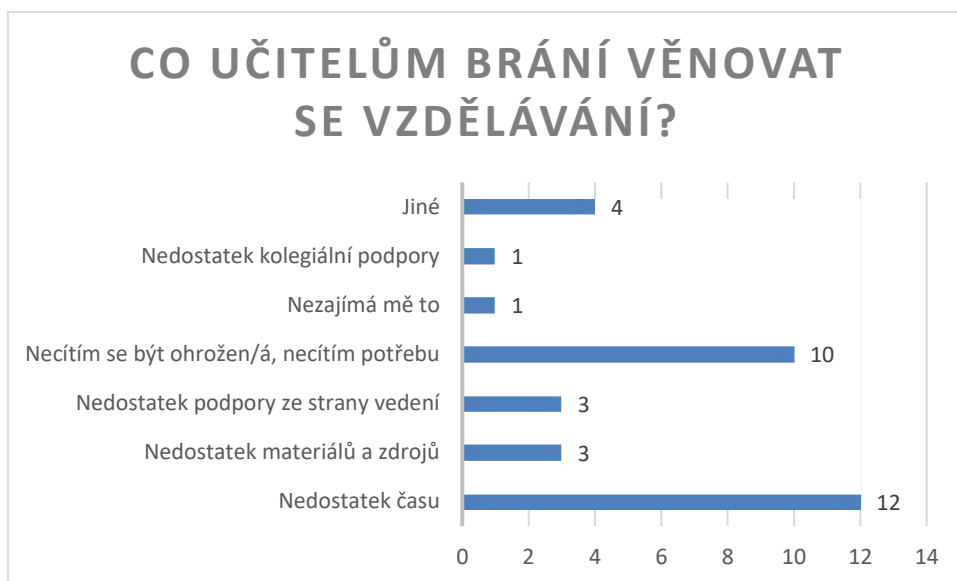

Graf 12 – Co učitelům umožňuje věnovat se vzdělávání?

Na otázku odpovídalo celkem 17 respondentů. Nejvíce z nich odpovědělo (9 respondentů), že věnovat se vzdělávání jim umožňuje osobní investice volného času. Pět z nich uvedlo, že věnování se problematice kyberšikany jim umožňuje dostatek materiálů a zdrojů. Žádný z respondentů neoznačil odpověď *vlastní finanční investice*. Čtyři učitelé uvedli, že se jim dostává podpory od vedení školy, dokonce šest respondentů má kolegiální podporu. Pouze jednomu učiteli se dostává podpory ze strany poradenského zařízení. Respondentka, která označila odpověď jiné, také dodává, že svým způsobem ji ke vzdělávání nutí povinnosti, jelikož na škole vykonává funkci metodika prevence.

Otázka 16: Proč se dostatečně nevěnujete problematice kyberšikany vůči učitelí?

Otázka se zaměřuje na překážky a problémy v učitelském zájmu v oblasti kyberšikany vůči učitelí. Snaží se odhalit, zda je problém spíše na učitelově straně (o kyberšikanu se nezajímá, nepřipadá mu důležitá, věnuje se spíše jiným oblastem), nebo mu ve vzdělávání a prevenci brání jiné aspekty, přicházející spíše z okolí (nezájem školského zařízení, vytížení a nedostatek času, neznalost zdrojů). Otázka je položena pouze těm respondentům, kteří si myslí, že se problematice kyberšikany vůči učitelí spíše nebo vůbec nevěnují. Umožňuje respondentům označit více odpovědí.

Graf 13 – Co učitelům brání věnovat se vzdělávání?

Na otázku odpovídalo celkem 26 respondentů. Nejvíce z nich uvedlo (12 respondentů), že se problematice kyberšikany učitele nevěnuje kvůli nedostatku času. 3 učitelé cítí nedostatečnou podporu ze strany vedení, jeden z nich také nedostatek kolegiální podpory. Dva učitelé odpověděli, že k problematice nemají dostatek zdrojů a informací, jeden konkrétně napsal: „i kdybych chtěl, nevím, kde informace hledat“. Učitelé opět uváděli, že necítí potřebu se v oblasti vzdělávat, dokud se jich netýká a nesetkávají se s ní. Jedna respondentka napsala, že se věnovat oblasti nepotřebuje, protože není registrovaná na sociálních sítích a „co oči nevidí, to srdce nebolí“. Další respondentka odpověděla, že se o oblast nezajímá, jelikož se necítí jako možná oběť, s žáky vše dostatečně diskutuje a neumí si situaci u nich na škole představit. Podobným způsobem vypadala i další odpověď, ve které učitelka uvedla, že má přirozenou autoritu a děti by si to k ní nedovolily, navíc při použití mobilu v hodině žáka okamžitě vyzkouší, pokud ho nepoužívají cíleně k výuce.

Otázka 17: Jak Vás doposud podpořila škola ve vzdělávání a prevenci v této problematice?

Otázka se snaží odhalit míru podpory ze strany školy, která by byla učiteli nápomocná v jeho vzdělávání a praktikování prevence ve třídě. Učitelé mohou označit více odpovědí a vložit také odpověď vlastní.

Graf 14 – Jak Vás podpořila škola?

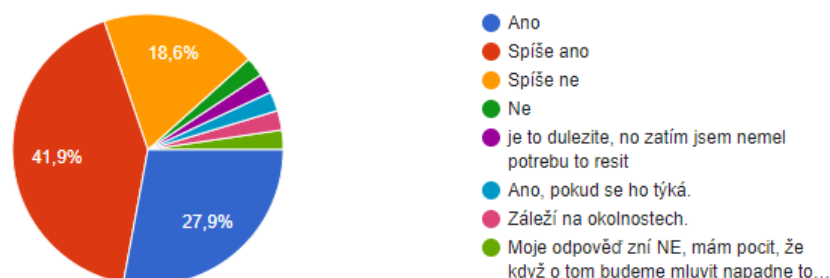
Z celkových 43 odpovědí označilo 18 respondentů odpověď, že je škola nijak nepodpořila. Devíti respondentům škola zakoupila knihy, které jim ve vzdělávání a oblasti mohou být nápomocné. Čtyřem respondentům škola uspořádala či zajistila preventivní program, dvěma z nich bylo umožněno zúčastnit se vzdělávacího semináře na toto téma, jednomu respondentovi škola zaplatila část školení. 18 respondentů uvedlo, že je vedení školy nijak nepodpořilo. Zbylí respondenti také odpověděli, že je škola doposud nepodpořila, ale zejména z toho důvodu, že o podporu v této oblasti nezažádali nebo o ni nestojí. Také uvedli, že pokud by o oblast projeví větší zájem, škola by je jistě nějakým způsobem podpořila.

Otázka 18: Myslíte si, že je důležité, aby se učitel na 2. stupni ZŠ věnoval prevenci kyberšikany zaměřené proti jeho osobě?

Tato otázka přímo cílí na učitelův názor na důležitost prevence kyberšikany vůči učitelům. Otázka koresponduje také s body 4 a 14.

Myslíte si, že je důležité, aby se učitel na 2. stupni ZŠ věnoval prevenci kyberšikany zaměřené proti jeho osobě?

43 odpovědí

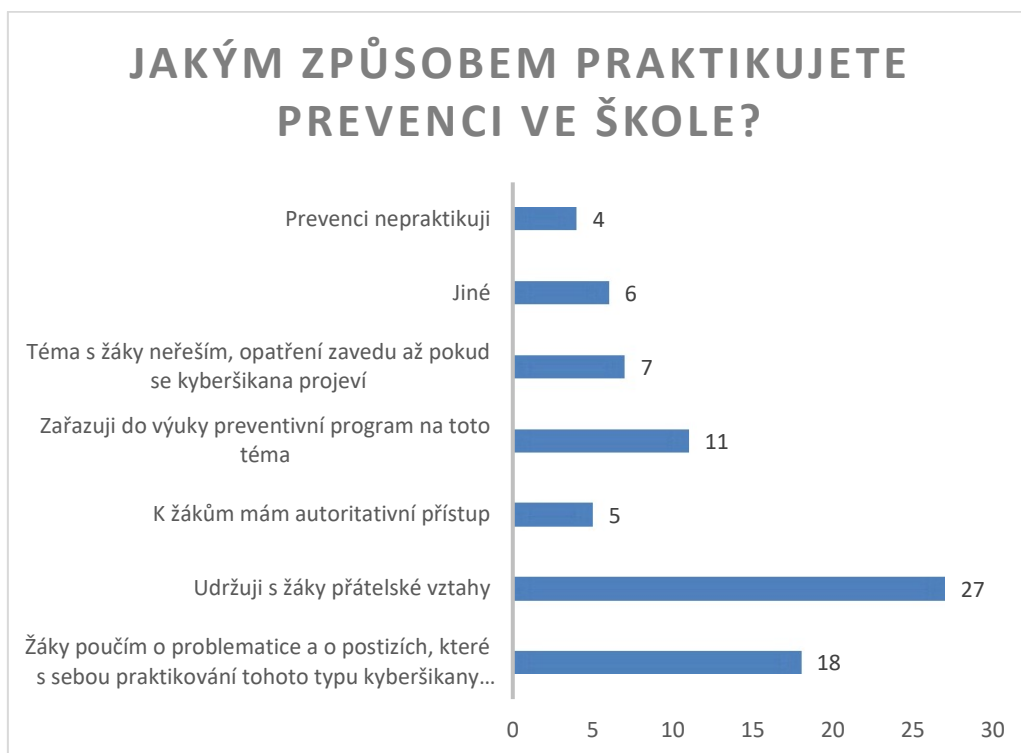

Graf 15 - Myslíte si, že je důležité, aby se učitel na 2. stupni ZŠ věnoval prevenci kyberšikany zaměřené proti jeho osobě?

Většina učitelů z celkových 43 se k otázce vzdělávání a prevence kyberšikany učitele staví kladně a považuje ji za spíše důležitou (18 respondentů) nebo důležitou (12 respondentů). Spíše za nedůležitou vzdělávání a prevenci v této oblasti považuje 8 respondentů a jeden respondent ho považuje za zcela nedůležitou. Jeden učitel píše, že téma je důležité, ale neměl potřebu ho řešit. Další respondent udává, že kyberšikanu učitele není dobré vůbec řešit, protože tím dává přímý návod žákům, kteří se prozatím „drželi pouze klasické šikany učitele“. Dále učitelé uvádí, že je na místě téma řešit, pokud se jich týká, nebo že záleží na okolnostech.

Otázka 19: Jakým způsobem praktikujete prevenci kyberšikany vůči osobě učitele ve třídě?

Tato otázka se ptá na konkrétní způsoby toho, jak učitel provádí prevenci kyberšikany vůči vlastní osobě ve své třídě. Nabízí několik možností včetně odpovědi, že učitel prevenci neprovádí žádným způsobem. Zároveň nabízí respondentům přidávat vlastní odpovědi a odpovědět vícero způsoby.

Graf 16 – Jakým způsobem praktikujete prevenci ve škole?

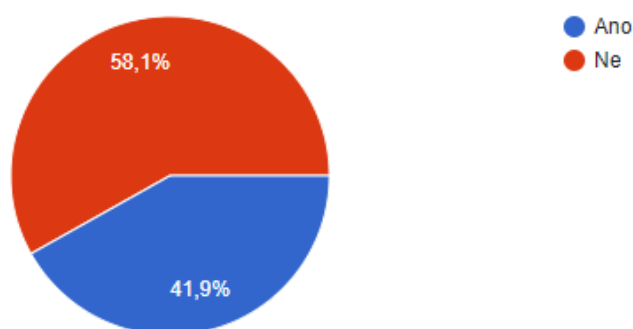
Na otázku odpovídali všichni zúčastnění (43 respondentů). Nejvíce učitelů (27 respondentů) zajišťuje prevenci pomocí přátelského vztahu se svými žáky, 5 má k žákům autoritativní přístup. 18 respondentů žáky poučuje o problematice a postizích, které s sebou praktikování kyberšikany přináší. 11 respondentů zařazuje do výuky preventivní programy na toto téma, některé z nich jsou pořádané výchovným poradcem nebo externím pracovníkem. Jeden učitel uvedl, že prevenci praktikuje zákazem používání mobilů při výuce. Jeden respondent v dotazníku také sdělil, že si v rámci prevence hlídá svou internetovou stopu. 5 učitelů udržuje směr k žákům autoritativní přístup. Celkem 4 učitelé nepraktikují prevenci ve své třídě žádným způsobem. Sedm učitelů téma s žáky také neřeší, ale jsou připraveni zavést opatření, až se kyberšikana projeví. Jeden respondent vložil vlastní odpověď: „Žáci se chtějí často kamarádit přes soc. sítě, což absolutně odmítám – přijde mi to neprofesionální (jsou tam informace o mém soukromí, které si nepřeji sdílet se svými žáky). V případě potřeby mají žáci na všechny učitele oficiální e-mail, případně můžou s námi komunikovat přes Bakaláře. Jinak ale v rámci třídnických hodin (na začátku školního roku, kdy se stanovují pravidla) rozebíráme i pravidla slušného chování na internetu a co dělat v případě, že se stanou obětí kyberšikany.“

Otázka 20: Chtěl/a byste některá preventivní opatření do třídy zavést?

Otázka se doptává, zda by chtěl učitel zavést ještě jiná preventivní opatření, než uvedl v předchozím bodu. Zároveň souvisí s otázkou 14 a ukazuje, zda učitel opravdu považuje zavedená opatření za dostatečná.

Chtěl/a byste některá preventivní opatření do třídy zavést?

43 odpovědi

Graf 17 - Chtěl/a byste některá preventivní opatření do třídy zavést?

Většina respondentů nechce do své třídy zavádět preventivní opatření proti kyberšikaně učitele (25 respondentů). Menšina (18 respondentů) by ráda nějaká preventivní opatření zavedla. Situace v krajích se liší. V Praze jsou hlasy vyrovnané, 12 učitelů chce do třídy opatření zavést, 13 učitelů nikoli. Ve Středočeském kraji chce opatření zavést pouze 6 učitelů oproti 12, kteří opatření zavést nechtějí.

Otázka 21: Jaká preventivní opatření byste chtěl/a zavést?

Doplňující otázka, která zjišťuje zájem učitele o zavedení konkrétních preventivních opatření ve třídě. Otázka je otevřená a nabízí se pouze těm respondentům, kteří opatření zavést chtějí. Na tuto otázku odpovídalo celkem 18 respondentů. Tři respondenti ještě nevědí, jaká opatření by chtěli zavést. Poté učitelé uváděli různé odpovědi – uspořádání besedy s externími odborníky, účast žáků na semináři o kyberšikaně, předvedení různých kazuistik a následků kyberšikany učitele, celkově větší osvětu žáků, zapojení do aktivit zákonné zástupce žáků, nebo změnu školního řádu. Jeden respondent uvedl následující odpověď: „Diskuze s odborníkem z kriminálky, co se tím právně zabývá a uměl by podat i

reálné právní dopady, které *kyberšikanistovi* hrozí, jaké jsou vyšetřovací postupy, co konkrétně se už hodnotí jako kyberšikana, jakým způsobem se proti tomu bránit apod.“

Otázka 22: Proč ne?

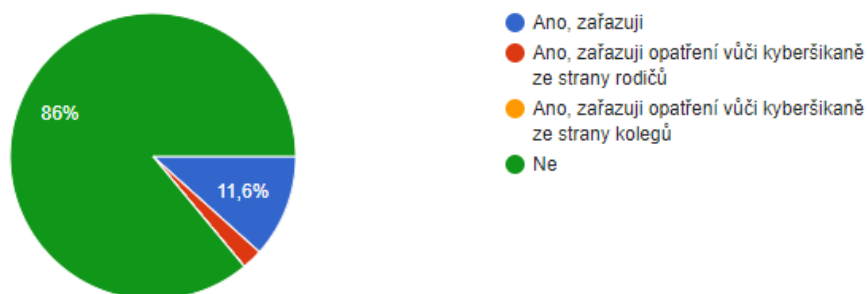
Tato otevřená otázka se nabízí pouze těm respondentům, kteří další opatření zavést nechtějí. Snaží se přijít na to, proč tomu tak je a doplňuje v tom předchozí otázky. Na tuto otázku odpovídalo celkem 22 respondentů. Učitelé uváděli různé důvody, odpověděli například, že téma není potřeba zavádět zvlášť, stačí ho propojit pouze s běžnou šikanou, nebo že k zavádění tématu nevidí důvod. Myslí si také, že nastavená opatření jsou již dostačující. Jeden respondent také udává, že „čím více je upozorníme na tuto možnost ubližování učiteli nebo spolužákům, tím horší to bude mít dopady. Prevenci možná ze strany třetí osoby, nějaký kurz, ale spíše bych to dětem vsunula do hlavy podprahově a hlavně následky (pro toho kdo šikanuje, ale i jaké následky to má pro šikanovaného – jak se to podepíše na jeho stavu apod.)“ Dle učitelů žáci vědí, co je a není vhodné a přijatelné a není tedy třeba zavádět další opatření. Jedna respondentka také uvedla, že opatření zatím nezavedla z toho důvodu, že ji to ještě nenapadlo a na tuto problematiku se nezaměřila.

Otázka 23: Zařazujete do prevence a vzdělávání i opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů-kolegů či rodičů Vašich žáků?

Jelikož kyberšikana vůči učiteli nemusí přicházet pouze ze strany žáka, zařadila jsem do dotazníku i otázku na prevenci kyberšikany ze strany jiných možných agresorů.

Zařazujete do prevence a vzdělávání i opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů-kolegů či rodičů Vašich žáků?

43 odpovědí

Graf 18 - Zařazujete do prevence a vzdělávání i opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů-kolegů či rodičů Vašich žáků?

Naprostá většina učitelů (37 ze 43 respondentů) nezařazuje do prevence opatření proti kyberšikaně ze strany učitelů kolegů či rodičů svých žáků. 5 respondentů zařazuje preventivní opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů i rodičů, jeden respondent pouze ze strany rodičů. Naopak žádný respondent neprovádí prevenci kyberšikany ze strany ostatních učitelů. Situace v krajích je v podstatě stejná. Ve Středočeském kraji nějakým způsobem zařazují prevenci tři učitelé, stejně tak v Praze. Ostatní učitelé prevenci nezařazují.

Otázka 24: Pokud ano, jaká?

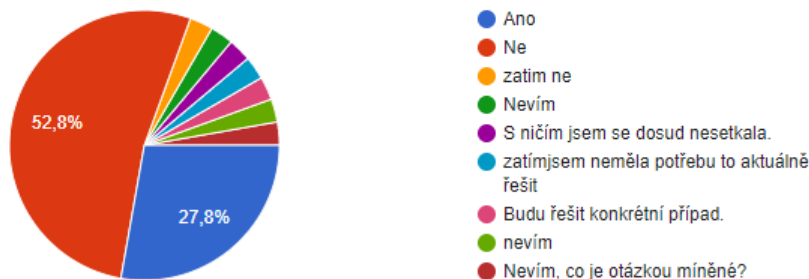
Tento bod rozvíjí předchozí otázku a pokládá se pouze respondentům, kteří do prevence a vzdělání zahrnují i opatření vůči kyberšikaně ze strany jiných agresorů, než jsou žáci. Jedná se o otevřenou otázku. Na tuto otázku odpovídalo celkem šest učitelů. Uvedli, že prevenci praktikují pomocí poučení odpovědnosti za důsledky a jejich vymahatelnosti při porušení pravidel. Jeden respondent uvedl, že rodičům předává různé kazuistiky a ukazuje jim případy kyberšikany učitelů. Další respondent uvedl, že rodičům sděluje, že s nimi nemusí souhlasit, ale neměli by je hodnotit a „nadávat“ jim před svými dětmi. Vše si mohou sdělit mezi sebou a děti z osobních problémů pramenících z antipatie mezi rodičem a žákem vynechat.

Otázka 25: Pokud ne, chtěl/a byste je zařadit?

Otázka zjišťuje zájem učitelů o zavedení opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů či rodičů. Pokládá se pouze těm respondentům, kteří tato opatření zatím do prevence nezařazují.

Pokud ne, chtěl/a byste je zařadit?

36 odpovědí

Graf 19 – Pokud ne, chtěl/a byste je zařadit?

Na otázku odpovídalo 36 učitelů. Více než polovina učitelů (19 respondentů) nechce zařadit žádná preventivní opatření vůči kyberšikaně ze strany rodičů a učitelů. Naopak deset učitelů by rádo tato opatření zavedlo. Ostatní učitelé (7 respondentů) uvedli, že zatím nemají potřebu opatření zavádět, nebo nevědí, jestli je zavést. Odpověděli také, že budou řešit konkrétní případ, případně že se dosud s takovým případem nesetkali a nemají tedy důvod opatření zavést.

4.5 Závěr výzkumu

Dotazníkové šetření ukázalo, že učitelé k problematice kyberšikany vůči jejich osobě přistupují velmi různorodě. O problematiku kyberšikany učitele se zajímá či spíše zajímá pouze 17 učitelů ze 43 dotazovaných. Sami učitelé ve většině případech uvádějí, že za důležitější považují věnování se oblasti kyberšikaně mezi žáky, které dávají při vzdělávání a prevenci přednost. Třicet učitelů ze 43 respondentů si ale myslí, že je důležité, aby se učitel 2. stupně věnoval prevenci kyberšikany ve své vlastní třídě. 10 učitelů nepovažuje prevenci za důležitou a 3 respondenti by kyberšikanu řešili pouze v případě, že by nastala. Z odpovědí můžeme tedy usoudit, že ačkoli prevence učitelům přijde ve většině případech důležitá, svou pozornost jí spíše nevěnují. Pokud si mají vybrat, zajímají se více o kyberšikanu mezi žáky než proti učiteli. Jak ale uvádí Szotkowski a Kopecký (2018), učitelé by neměli nechávat řešení kyberšikany až na tu nejzazší chvíli. Kyberšikaně je nutné předcházet, provádět důslednou prevenci a zaměřovat se především na bezpečné třídní klima a dobré vztahy uvnitř

třídy. Jak můžeme vidět na odpovědích učitelů, prevenci nevěnují tak velkou pozornost, jakou doporučují odborníci.

Někteří učitelé se v oblasti kyberšikany učitele vzdělávají, z výzkumného vzorku je to ale menšina. Co se týká vzdělávacích zdrojů, webové stránky ohledně kyberšikany učitele navštívilo pouze 6 respondentů ze 43, knihu či časopis četlo 11 respondentů a kurzu/semináře se zúčastnili pouze 3 respondenti. Většina učitelů tedy nevyužívá vzdělávacích zdrojů, nejsou s nimi dobře obeznámeni a sami v odpovědích přiznávají, že se vzdělávání nevěnují dostatečně. Jako hlavní překážku ve vzdělávání učitelé uvádějí nedostatek času, dále také nedostatek zdrojů a materiálů a malou podporu ze strany vedení školy. Učitelé také hojně zastávají názor, že pokud se kyberšikana ve třídě nevyskytne, není důvod ji řešit. Ze zahraničních výzkumů (McMahon a kol., 2014) vyplývá, že učitelé kyberšikanu v 58 % neřeší, ani pokud se jich už týká. Je tedy otázkou, zda by se pohled na řešení kyberšikany učitelů změnil, pokud by se stali obětí. Vzdělávání v oblasti a obecný rozhled je jedním ze základních preventivních opatření, která učiteli pomohou i v případném vyrovnávání se s útokem na jeho osobu. Na základě tohoto zjištění by bylo zajímavé vyzkoumat, zda by učitelé, kteří se vzdělávání v této oblasti nevěnují, řešili kybernetický útok jiným způsobem než ti, kteří se vzdělávání věnují.

Prevenci kyberšikany učitele řeší nadpoloviční většina respondentů přátelskými vztahy s žáky, téměř polovina učitelů využívá také ústního poučení a upozornění na následky kyberšikany. Naprosté minimum učitelů uvedlo, že téma s žáky aktivně řeší, zapojuje je do preventivních programů, pořádá besedu s externími specialisty. Kromě dvou respondentů učitelé také nezmiňovali důležitost bezpečného chování na internetu. Jeden z respondentů uvedl, že není přihlášen na žádných sociálních sítích a kyberšikanu tudíž řešit nemusí. Je ale třeba vzít na vědomí, že kyberšikana může probíhat i skrytě bez vědomí oběti, což ale nijak nezmírňuje její dopady. Pro některé je prevencí zakázání používání mobilu v hodinách. Učitelé by ale měli vzít na vědomí, že kyberšikana se nemusí dít pouze v místnosti třídy, ale jak je zmíněno v teoretické části, v podstatě kdekoli na světě.

Z celkového vzorku chce do třídy zavést preventivní opatření 18 pedagogů, 25 nikoli. Pro vedení škol může být podstatnou informací, že někteří učitelé, kteří chtějí opatření zavést do výuky, nevědí jaká a jakým způsobem. V tomto případě by bylo vhodné zvážit například

účast na vzdělávacím kurzu, aby učitelé získali povědomí o možnostech prevence ve třídě. Szotkowski a Kopecký (2018) potvrzují, že ředitelé by měli zajistit vzdělávání pedagogického sboru v oblastech s kyberšikanou spojených a dohlédnout na to, že opatření uvedená v metodických dokumentech školy se dodržují i v praxi. Ze zjištěných výsledků výzkumu ale plyne, že učitelé v oblasti kyberšikany dostatečně vzděláni nejsou a jejich škola jim tuto možnost většinou ani nenabízí, pokud o to sami nepožádají.

Velmi malá část učitelů dbá také na prevenci kyberšikany ze strany učitelů a rodičů. Učitelé necítí potřebu, dokud se nesetkají s konkrétním případem, stejně jako je tomu u kyberšikany přicházející od žáků. Oblast kyberšikany, kde je agresorem rodič/učitel, je ale méně častá a tedy i méně zkoumaná. Pokud se učitel nezavádějící preventivní opatření s podobnou zkušeností ve své praxi setká, mohl by mít potíže s jejím řešením. Je tedy na místě, aby se učitelé seznámili i s touto formou agrese a byli na ni připraveni.

Výsledky výzkumu ve Středočeském kraji a v Praze se zásadními způsoby neliší. Dle zjištění vyplývá, že učitelé v Praze se více věnují vzdělávání pomocí knih. Učitelé v Praze jsou také přístupnější zaváděním nových preventivních opatření, naopak ve Středočeském kraji je více učitelů, kteří opatření zavést nechtějí.

5 Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřovala na téma kyberšikany ve školním prostředí. Práce představila problematiku z různých pohledů, poukázala na její specifikace a vymezila důležité pojmy s ní spojené. Práce se podrobněji zabývala kyberšikanou zaměřenou vůči osobě učitele, které se v současné době nevěnuje tolik pozornosti jako kyberšikaně mezi žáky. Teoretická část poukázala na rozšíření kyberšikany na území České republiky a představila strategie, které učitelé využívají při kontaktu s kyberšikanou. Práce se také zaměřila na prevenci kyberšikany, které dává důraz v průběhu celého textu.

Přínosem teoretické části práce je její zaměření na specifickou oběť kyberšikany, učitele, a sestavení doporučení, kterými se učitelé mohou při zařazování preventivních opatření řídit. Text práce může poskytnout pedagogům ucelené a praktické informace z oblasti kyberšikany učitelů a představit jim další zdroje, ze kterých je možné čerpat.

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit připravenost učitelů 2. stupňů základních škol na kontakt s kyberšikanou vůči jejich osobě. Z uvedených odpovědí respondentů vyplývá, že učitelé kyberšikaně vůči jejich osobě nevěnují tolik pozornosti, kolik si myslí, že je potřeba. Učitelé dávají přednost profesnímu vzdělávání v jiných oblastech a uvádějí, že na tuto problematiku jim nezbyvá tolik času a není pro ně podstatná, dokud problém nebude aktuální a kyberšikana se neprojeví.

Na základě zjištění bych doporučila pro školní praxi, aby ředitelé a vedoucí pracovníci školních kolektivů zvážili zařazení oblasti kyberšikany učitelů do preventivních programů na úrovni celé školy, případně druhého stupně. Bylo by vhodné, aby školy poskytly pedagogům možnost vzdělávání v této oblasti a seznámily je také se zdroji, ze kterých je možné čerpat. Zastávám názor, že je podstatné dále učitele upozorňovat na nezbytnost připravenosti na kontakt s kyberšikanou a zaměřit pozornost pedagogů zejména na její prevenci.

Speciální pedagogika je oborem, který se mimo jiné zabývá také rizikovým chováním žáků. Přijde mi důležité v rámci oboru upozorňovat na to, že nežádoucím chováním žáků nejsou ohroženi jen oni sami, ale také jejich učitelé, a je proto podstatné zaměřit se na prevenci a případné řešení takových incidentů. V rámci problematiky kyberšikany učitelů

by bylo jistě přínosné zaměřit se také na kybernetické útoky ze strany jiných agresorů, než jsou žáci, například jejich rodičů.

Seznam použitých informačních zdrojů

ČECH, O. ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia - krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.

ČERNÁ, A. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.

ESPELAGE, D. ANDERMAN, E. M. BROWN, V. E. JONES, A. LANE, K. L. MCMAHON, S. D. REYNOLDS, C. R. *Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda*. American Psychologist. 2013, 68(2), 75–87. DOI 10.1037/a0031307.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 8024600307.

KAVALÍR, A. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.

KOLÁŘ, M. *Diagnostika a léčba šikanování v praxi*. In: PHILIPPOVÁ, L. JANOŠOVÁ, P. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém*. Sborník příspěvků z konference, Praha, 2009. Brno, Triton, 2009.

KOPECKÝ, K. *Kyberšikana zaměřená na učitele nebo oprávněná kritika? Hodnocení učitelů online*. E-Bezpečí, 2017 2(2), 20-23. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1260>.

KOPECKÝ, K. KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace – příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: Net University Ltd, 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.

KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Specifics of Cyberbullying of Teachers in Czech Schools - A National Research*. Informatics in Education. 2017, 16(1), 103-119. DOI 10.15388/infedu.2017.06. ISSN 1648-5831.

KREJČÍ, V. *Kyberšikana. Kybernetická šikana*. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-254-7791-5.

Kurzy pro pedagogy a preventisty. *P-centrum: Prevence, podpora, poradenství* [online]. 2018 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.p-centrum.cz/kurzy-pro-preventisty/>.

McMahon, S. D. Martinez, A. Espelage, D., Rose, C. Reddy, L. A. Lane, K. Brown, V. (2014). Violence directed against teachers: results from a national survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753–766. DOI: 10.1002/pits.21777.

MERTIN, T. Využití funkční analýzy chování u problémového chování studentů. *Nástrahy dnešnej doby v kontexte školskej triedy*. Bratislava: Dr. Josef Raabe Slovensko, 2013, s. 27-29. ISBN 978-80-8140-104-6.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online]. [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>.

Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007 [informační a propagační brožurka]. Kladno: Aisis, 2008. ISBN 978-80-904071-2-1.

Národní centrum bezpečnějšího internetu [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz/>.

Novinky.cz: Každý pátý učitel se setkal s kyberšikanou. *Eduin* [online]. 2020 [cit. 2020-07-19]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/novinky-cz-kazdy-paty-ucitel-se-setkal-s-kybersikanou/>.

O projektu. *E-Bezpečí* [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>.

PREV-CENTRUM, Z.Ú. [online]. 2017 [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/>.

PRICE, M. DALGLEISH, J. *Cyberbullying: Experiences, Impacts and Coping Strategies as Described by Australian Young People*. Youth Studies Australia, 2010.

Pro školy a pedagogy. *Magdaléna o.p.s.* [online]. 2020 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.magdalena-ops.eu/cz/vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD-a-spolupr%C3%A1ce/pro-%C5%A1koly-a-pedagogy>.

ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

SZOTKOWSKI, R. KOPECKÝ, K. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5334-7.

ŠMAHAJ, J. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

Tady poradenská linka, jak Vám mohu pomoci? *Učitelské noviny* [online]. 2010 [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5242>.

VÁGNEROVÁ, K. BAJEROVÁ, M. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

VAŠUTOVÁ, M. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

WILLARD, N. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and mistreatment*. Champaign: Research Press, 2007.

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro učitele

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 – Komparace tradiční šikany a kyberšikany podle kritérií, které je specificky vymezují.

Graf 1 – Jste žena/muž?

Graf 2 – Momentálně učíte na škole v Praze/ve Středočeském kraji?

Graf 3 - Zajímáte se o problematiku kyberšikany?

Graf 4 - Zajímáte se o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele?

Graf 5 – Proč se zajímám o kyberšikanu učitele?

Graf 6 – Proč se nezajímám o kyberšikanu učitele?

Graf 7 - Za důležitější považuji prevenci a vzdělávání v oblasti

Graf 8 - Navštívil/a jste někdy webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učiteli?

Graf 9 - Četl/a jste někdy knihu nebo jinou tiskovinu zaměřenou na tuto problematiku?

Graf 10 - Zúčastnil/a jste se někdy kurzu nebo semináře zaměřeného na tuto problematiku?

Graf 11 - Myslíte si, že se dostatečně věnujete vzdělávání a prevenci kyberšikany vůči Vaší osobě?

Graf 12 – Co učitelům umožňuje věnovat se vzdělávání?

Graf 13 – Co učitelům brání věnovat se vzdělávání?

Graf 14 – Jak Vás podpořila škola?

Graf 15 - Myslíte si, že je důležité, aby se učitel na 2. stupni ZŠ věnoval prevenci kyberšikany zaměřené proti jeho osobě?

Graf 16 – Jakým způsobem praktikujete prevenci ve škole?

Graf 17 - Chtěl/a byste některá preventivní opatření do třídy zavést?

Graf 18 - Zařazujete do prevence a vzdělávání i opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů-kolegů či rodičů Vašich žáků?

Graf 19 – Pokud ne, chtěl/a byste je zařadit?

Příloha 1

Přípravenost učitelů 2. stupně ZŠ v oblasti Prahy a Středočeského kraje na možnost kontaktu s kyberšikanou zaměřenou proti jejich osobě

Jste:

Žena

Muž

Momentálně učíte na škole:

V Praze

Ve Středočeském kraji

Zajímáte se o problematiku kyberšikany?

Ano

Spíše ano

Spíše ne

Ne

Kyberšikana zaměřená proti osobě učitele

Všechny následující otázky se budou zabývat touto problematikou

Zajímáte se o problematiku kyberšikany zaměřené proti osobě učitele?

Ano

Spíše ano

Spíše ne

Ne

Pokud se o tuto problematiku zajímáte, je to protože:

Tato oblast mi přijde zajímavá a rád/a si o ní zjišťuji informace

Snažím se o prevenci kyberšikany proti mojí osobě

Byl/a jsem svědkem kyberšikany zaměřené proti učiteli a snažím se získat informace

Jiné:

Pokud se o tuto problematiku nezajímáte, je to protože:

Nepřijde mi důležitá

Nemám důvod, protože se mě netýká

Svůj čas věnuji raději profesnímu vzdělávání v jiné oblasti

Jiné:

Za důležitější považuji prevenci a vzdělávání v oblasti:

Kyberšikany vůči žákovi

Kyberšikany vůči učiteli

Považuji je obě za stejně důležité

Obě je považuji za stejně nedůležité

Navštívil/a jste někdy webové stránky zaměřené na problematiku kyberšikany vůči učiteli?

Ano

Ne

Pokud ano, jaké?

Četl/a jste někdy knihu nebo jinou tiskovinu zaměřenou na tuto problematiku?

Ano

Ne

Pokud ano, jakou?

Zúčastnil/a jste se někdy kurzu nebo semináře zaměřeného na tuto problematiku?

Ano

Ne

Pokud ano, jakého?

Myslíte si, že se dostatečně věnujete vzdělání a prevenci kyberšikany vůči Vaší osobě?

Ano - věnuji se sebevzdělávání i prevenci

Ano - věnuji se pouze sebevzdělávání

Ano - věnuji se pouze prevenci jiné než je sebevzdělávání

Ne

Co Vám umožňuje se věnovat problematice kyberšikany vůči učiteli?

Dostatek času

Dostatek materiálů a zdrojů

Podpora ze strany vedení

Kolegiální podpora

Podpora poradenského zařízení

Osobní investice volného času

Osobní finanční investice

Jiné:

Proč se dostatečně nevěnujete problematice kyberšikany vůči učitelům?

Nedostatek času

Nedostatek materiálů a zdrojů

Nedostatek podpory ze strany vedení

Nedostatek kolegiální podpory

Nedostatek podpory pedagogického zařízení

Jiné:

Jak Vás doposud podpořila škola ve vzdělávání a prevenci v této problematice?

Zaplatila mi vzdělávací kurz

Uspořádala seminář

Uspořádala preventivní program

Zakoupila knihy

Škola mě nijak nepodpořila

Jiné:

Následující otázky se týkají prevence kyberšikany vůči učitelům pomocí přímé činnosti ve třídě.

Myslíte si, že je důležité, aby se učitel na 2. stupni ZŠ věnoval prevenci kyberšikany zaměřené proti jeho osobě?

Ano

Spíše ano

Spíše ne

Ne

Jiné:

Jakým způsobem praktikujete prevenci kyberšikany vůči osobě učitele ve třídě?

Žáky poučím o problematice a o postizích, které s sebou praktikování tohoto typu kyberšikany přináší

Zařazuji do výuky preventivní program na toto téma

Téma s žáky neřeším, opatření zavedu až pokud se kyberšikana projeví

Téma s žáky neřeším a jakékoli projevy kyberšikany vůči učiteli budu ignorovat

Udržuji s žáky přátelské vztahy

K žákům mám autoritativní přístup

Prevenci nepraktikuji

Jiné:

Chtěl/a byste některá preventivní opatření do třídy zavést?

Ano

Ne

Jaká preventivní opatření byste chtěl/a zavést?

Proč ne?

Zařazujete do prevence a vzdělávání i opatření vůči kyberšikaně ze strany učitelů-kolegů či rodičů Vašich žáků?

Ano, zařazuji

Ano, zařazuji opatření vůči kyberšikaně ze strany rodičů

Ano, zařazuji opatření vůči kyberšikaně ze strany kolegů

Ne

Pokud ano, jaká?

Pokud ne, chtěl/a byste je zařadit?

Ano

Ne

Jiné:

Zde je prostor pro jakákoli Vaše sdělení, otázky či jiné připomínky. Děkuji.